37393

3.

PRŮVODCE

PO BEROUNĚ A OKOLÍ.

SESTAVIL

PAVEL PAPÁČEK.

BEROUN 1895.

NÁKLADEM VLASTNÍM.

Slovutnému Pánu,

Panu

Jindřichu Tesánkovi,

lékárníku,

starostovi králov. města Berouna, starostovi Odboru K. Č. T., předsedovi Okrašlovacího spolku v Berouně, členu mnoha jiných vlasteneckých spolků atd., zasloužilému pěstiteli turistiky

z úcty a na paměť přátelství

připisuje

T. T.

OBSAH.

Strana

Úvod 7
I. Beroun 9
II. Procházky po okolí 20
Městská hora 20
Brdatka 21
Ostrý 22
Kaplička 22
Drábovská hájovna 23
Děd 23
Lisek 26
Pták 26
Herynky 27
Sv. Jan nebo Ivan 28
Vycházky ze Sv. Jana 30
Skála s křížem 30
Záhrabská 31
Boubová 31
Na Karlštejn 31
Veselá 32
Tuchonín 32
Plešivec 33
Tetín 34
Damil 36
Koda 36
Do Karlštejna 36
K Svatému Janu 37
Králův Dvůr a Karlo-Emilova huť 37

Strana
Hudlice 38
Hora Koukolová 40
Stará Huť a Hýskov 41
Strádonice, Nová Huť, Nižbor 42
Procházky z Nové Huti 43
Lodenice 45
Vycházky z Lodenice 46
Kolo 46
Tři habry 46
III. Výlety po dráze 47
Karlštejn 47
Liteň 50
Žebrák a Točník 51
Písky a Plešivec 52
Hořovice, Valdek 52
Křivoklát 53

ÚVOD.

Chudým pérem snažil jsem se upozorniti čtenáře na bohatý přírodními krásami kraj, k němuž jako k domovině jsem přilnul. Snad skromná práce moje, aspoň poněkud přispěje k jeho poznání a ocenění.

Mnohý čtenář pohřeší asi obrázky a mapy; prosím, aby omluvil mne jednak slovy „Nákladem vlastním“, jež čte na posledních řádcích titulního listu, jednak i spěchem, aby dílko hotovo bylo do 15. srpna, kdy královský Beroun ve zdech svých vítá slavný K. Č. T.

Zavinil-li spěch i některou chybu, budiž laskavě odpuštěno. Největší část popsaných tur sám jsem vykonal. Data snažil jsem podati spolehlivá. Vzdálenosti udávám v hodinách a minutách, maje tento způsob za praktičnější pro turistu nežli měření na kilometry.

Radou i skutkem velmi mně nápomocni byli ctění collegové: J. Cais, Fr. Dejmek, J. Jirásek, J. Koreis, F. Mlíčko, Eng. Novák, J. Pechar, J. Wilt, Fr. Zelinka a vážení pp. J. V. Černý, les-

mistr, K. Macháček, okr. sekretář, Ant. Čistecký, majitel knihtiskárny a J. Wimr, pokladník, jimž tuto srdečný dík činím.

Z pomůcek literárních, použitých hlavně po stránce historické, jmenuji Jakuba Malého Vlastenecký Slovník, Ortha a Sládka Topograficko-statistický Slovník Čech, Řivnáčova Průvodce, Ottovy Západní Čechy a j.

V Berouně, 8. dne srpna 1895.

P. P.

I.

Beroun. Při vtoku Litavy do Berounky, v krásné kotlině zalesněnými i holými vrchy obklíčené, rozkládá se staroslavné královské město Beroun, kdysi hlava rozlehlého kraje berounského, teď okresní město s 7265 obyvateli (r. 1890) v 524 domech a důležitá stanice dráhy Západní a Rakovnicko-Protivínské. V místě (výška nad moř. 222 m) jest pošta, telegraf, telefon (na Plzeňském předměstí). Nádraží leží jižně od města. Na Závodí (předměstí berounské, zvané též pražské, na levém břehu Berounky) jest zastávka dráhy Rakovnické. Desetkrát denně spojení s Prahou, pětkrát s Plzní, pětkrát s Příbramí, dvakrát s Protivínem, třikrát s Rakovníkem.

Příjezd. Pravidelného spojení nádraží s městem fiakry nebo drožkami není. Pošta nebéře cestujících. Zavazadla obstará podomek hôtelu „U českého dvora", nebo chlapci službu „expressu" zastávající. Do města vede pěkně upravená silnice. Na levé straně z počátku nádražní budovy, za nimi (přes trať) vápenice, pak rozsáhlý cukrovar (kdysi rolnický, teď) firmě Seligman Elbogen náležející. Po pravé ruce pole (pěkný pohled na město). Mezi cukrovarem a prvními budovami městskými široké lučinaté údolí Litavky. Z nádraží na náměstí malá $^1/_4$ hodina.

Hostince: „Český dvůr" (na náměstí, 20 postelí, noclehy po 50—80 kr., berounské a plzeňské pivo); „Černý kůň" (v radnici, stanice K. Č. T., berounské a plzeňské pivo); „Tři koruny" (na náměstí, 6 postelí, noclehy po 50—80 kr., berounské a plzeňské pivo, zahrada); „Černý orel" (na

náměstí, 4 postele, noclehy po 50—80 kr., uzenářství). Na Plzeňském předměstí: „U Klírů“, „U Litavy“ (sál), „U Čermáků“ (sál) a na „Plzence“ (sál), při všech čtyřech zahrady; „U českého lva“ (kanonýři. 3 pokoje). Na Závodí: „U města Slavašova“. Restaurace na nádraží berounském. Obědy v hostincích od 35 kr.

Vinárny: Hojkova vinárna, v ulici pod hořejší branou; Kotíkova vinárna, na náměstí, spolu hostinec, uzenářství a jídelna, 2 postele po 50 kr.

Jídelny při uzenářských krámech: Ludv. Podgorného (nad hořejší branou) a Kotíkova na náměstí.

Doprava: Povozy mají pí. Sojková, p. Srp a hôtel „U českého dvora“; cena dle ujednání; velmi různá a dle toho kam se jede; na půl dne 2—3 zl., na celý den 6—10 zl.

Spolky: Sokol, Slavoš (zpěvácký spolek), Odbor Klubu českých turistů (stanice klubovní „U černého koně“), okrašlovací, ochotnický, hasičský, vojenských vysloužilců, hospodářský, dámský spolek „Ludmila“, Odbor Ú. M. Š., několik social. vzdělavacích a podpůrných spolků.

Sbírky: Znamenitou geologickou sbírku má továrník pan M. Dusl, některá unika silurského útvaru. Městské museum a obecní knihovna právě se zřizují. Při měšť. škole fysik. a přírodopisný kabinet s menší sbírkou geologickou. Správce kabinetu odb. učitel E. Novák.

Školství: Petitřídní obecná dívčí, pětitřídní obec. chlapecká (obě s parallelkou), měšťanská dívčí a chlapecká (r. 1895 všech dětí 1524); opatrovna, průmyslová škola pokračovací (r. 1895 191 žáků), hudební škola. Židé vydržují si dvoutřídní školu německou.

Peněžní ústavy a j.: Úvěrní ústav (roku 1894 obrat peněz 4.375.705 zl.); okresní záložna hospodářská (r. 1894 obrat 1.644.327 zl.); nemocenská pokladna, městský špitál.

Fotograf: V. Husák, Kostelní ulice. (Některé pohledy na Beroun.)

Knihkupectví: A. Stein (u hořejší brány).

Knihtiskárnu Fr. Fischera převezme Ant. Čistecký.

Lékaři: MUDři. Kulíř. Vitáček. Weinstein, Büsch.

Lékárník: MPhar. J. Tesánek (na náměstí).

Informace: v lékárně, u pisatele těchto řádků (Plzeňské předměstí čís. 31), na obecním úřadě a v hostinci „U černého koně“.

Noclehárny: Po dobu prázdnin studentská a turistická noclehárna v budově školy chlapecké. Poukázky na bezplatné noclehy v lékárně.

Průmysl a obchod. V tomto směru zaujímá Beroun vynikající místo. V posledních dobách, na místě starých zaniklých zdejších živností jako bylo zejména hrnčířství, soukenictví a j., pěstuje se vápenictví [vápenice nejnovějšího systemu má zde Adam Tomášek, (založeny r. 1866), akciová cementárna (zal. r. 1870), M. Herget (zal. r. 1893)], cukrovarnictví (od r. 1872); veliké mlýny spojené s pekárnami („panský“ mlýn, Hendlův „na ostrově“, Seydlův a Rabochův) prodávají výrobky své nejen v městě a okolí ale i rozesílají je daleko přes pole. Dřevařský obchod M. Dusla spojený s pilou a parketárnou rozkládá se na severní části města, v těchže končinách, blíže k Berounce jsou rozsáhlé budovy někdy měšť. teď akciového pivovaru (vaří ročně průměr. 10.000 hl.). Na předměstí Plzeňském poutají cestovatele ohromné jednak kasarnicky jednak již moderně stavěné budovy přádelny a tkalcovny firmy Kubinzký, jež zaměstnává v nich více než 1000 dělníků a dělnic. Z řemesel nejvíce kvete obuvnictví a uzenářství. Berounské šunky vyvážejí se do zemí rakouských i do Německa. Koželužství Otty Wiesenbergera. (Vývoz do Německa.) Několik cihelen.

Polnímu hospodářství daří se výborně. Pokročilí hospodáři užívají všech moderních prostředků k jeho zvelebení. Nejvíce pěstuje se cukrovky; také zelí a lukařství dává velký užitek. Vinařství kdysi velmi zde rozvinuté, pomalu zaniklo. Zbyly již jen čtyři vinice (největší p. Borovanského na Závodí a páně Šindlerova pod Boží Vodou).

Lesnictví. Město Beroun má 13012 jiter. 161 sáhů lesů, které vzkvétají pod správou zkušeného lesního hospodáře a odborného spisovatele, měst. lesmistra V. Černého.

Okolí berounské v ohledu geologickém. Geologicky náleží okolí berounské k nejzajímavějším krajinám Čech. Zde jest onen, v ohledu vědeckém i praktickém památný útvar silurský, který světoznámými výzkumy nesmrtelného Barrandea stal se půdou klassickou. Sem putují geologové celého světa, kteří silurský útvar studovati chtějí. Břidlice, pískovce a vápence českého siluru oplývají nad míru hojnými zkamenělinami, z nichž nejvýznamnějšími jsou trilobiti. Zkameněliny tyto, z nichž některé

od skalníků obdržely případná jména prostonárodní, rozšířeny jsou ve sbírkách celého světa. Nejbohatší naleziště zkamenělin jsou v nejbližším okolí Berouna tato: Drábov, Veselá, Trubsko, Trubín, Vinice, Zahořany, Králův Dvůr, Kosov, Lištice, Kozel, Litohlavy, Budňany, Tetín, Dlouhá hora, Sv. Jan, Lodenice, Měňany, Koněprusy, Srbsko, Hostím a j. Kdo by je navštíviti mínil, tomu odporučujeme za průvodčího J. Marka neb Tom. Marka, kteří sběratelé všecka naleziště velmi dobře znají. U nich a pana Em. Hojky (kupce) lze zkamenělíny též koupiti. O sbírkách geologických zmínka výše.

Procházka městem. Vešedše ul. Nádražní do města octneme se na křižovatce. Po pravé straně mohutně rozkročena vítá nás hořejší brána jinak plzeňská. Klenba její a vnitřek pozoruhodny (vchod na pr. z uličky Hradební); falc pro mříž, háky na zavěšení vrat a skoba na řetěz, kterým kdysi brána se zavírala, dosud viděti. Střecha brány, jejíž původ klade se do XIV. století, jest nová neslohová (z r. 1735). Na bráně bydlí hlásný, s ochozu kol bytu jeho pěkný pohled na město a nejbližší okolí. Ciferník hodinový na straně k náměstí ozdoben novověkými sgrafity, pod ním nápis „Všeho do času, Pán Bůh na věky“. Nad samou branou zazděn jest znak městský*) neúplný (schází nad ním koruna.) Projdeme branou do krátké ulice Plzeňské, v níž zachovalo se několik starožitných domů. Nárožní dům na pravo (čís. 97) má zajímavou dlouhou dřevěnou pavlač. Na domě (číslo 27) v levo dodnes viděti starobylý znak domovní raka. Za krátko dojdeme na náměstí měřící 13400 m². V prostřed náměstí jest socha sv. Jana Nepomuckého (o velké povodni r. 1872 byla socha téměř po prsa pod vodou). Všeckny domy jsou jednopatrové. Některé pod nátěrem a opravou

*) Štít barvy modré, v něm brána městská dvouvěžná s mříží povytaženou, pod ní medvěd v levo kráčející.

novověku, zachovali uvnitř původní ráz staveb století 17. snad i 16. Zejména poutají pozornosť na jižní straně: dům „U tří korun“ z r. 1684 a hned sousední (směrem do náměstí) vystavený r. 1660. Krásným renaissančním portálem (teď okno) honosí se nárožní dům do překlenuté ulice (čís. 87) Slabské. Latinský nápis,*) na něm hlásá, že vděčnému potomstvu jej r. 1612 postavil, Jindřich Čížek z Jenštejna. Erb spatřuje se uprostřed. Hostinec „U černého orla“ (z r. 1716) vyznačuje arkýřovitým výběžkem (rondelem) a pěkným malovaným stropem na chodbě prvního poschodí.

Na východ. straně náměstí spatřujeme věžatou stavbu radnice**) původně z r. 1544, znešvařenou však mnohonásobnými opravami (byla kdysi i pivovarem, pak školou a kasárnami). Dávná památka (v přízemí býval nádherný klenutý „mazhaus“ jediným mocným sloupem opřený), čeká na radikální opravu, aby opět sloužila prvotnímu účelu.

V severozápadním koutě náměstí stojí kostel sv. Jakuba, nejstarší části jeho jest gothické presbyterium a sakristie snad z 14. st. Kobka před hlavním vchodem dle starožitného svorníku z r. 1543. Lodě jsou nejmladší. Na věži se střechou podobnou střeše brány horní jest několik zvonů pěkného hlasu, nejstarší z roku 1565. Vnitřek chrámu málo má památek. Oltáře slohu baročního ničím nevynikají. Na jednom z nich (prvním v levo), jest znamenitá kopie Van Dykova snětí Krista Pána s kříže (lid říká obrazu „Boží hrob“). Pozoru-

*) Benedic Domine domum istam et omnes habitantes in ea. Henricus Czižek de Gensstein gratae posteritati. Anno Domini 1612.

**) Starou rychtu a patřící k ní dvorec na Závodí odkázal berounským dědičný rychtář Anselm Herliman r. 1407.

hodný jest i obraz sousedního oltáře sv. Jana N. a oltáře hlavního. Na pravé straně presbyteria jest pěkný relief (Madonny) V. Amorta. *)

Z jih.-vých. cípu náměstí krátkou ulicí dojdeme k dolní (pražské) bráně nedávno v původním slohu pěkně opravené, jež z téže doby asi pochází jako brána horní; v I. poschodí brány zatímně uložen měst. archiv. (Klíč od vrátek na věž vedoucích na měst. úřadě.) Branou touto jezdívalo se původně do Prahy. Na cestě na levé straně za příkopy bývala lázeň městská (kde teď Jenečská pivnice), naproti ní jest mlýn panský teď Roubičkův; za struhou v pravo u mostu mlýn Seydlův (v němž r. 1775 narodil se vlastenecký kněz, děkan berounský J. Seydl), v levo dále Hendlův mlýn „na ostrově“. Za Berounkou viděti předměstí „Závodí“.

Vrátíme se na náměstí a úzkou uličkou v levo dojdeme na malé prostranstvi, kdež říká se „na Kláštеře“. V místech těch stával dominikánský klášter, jejž rozbořili Husité r. 1421. Rovnoběžně s jižní stranou náměstí táhne se dlouhá ulice Německá (třída Havlíčkova), kdysi hlavně Němci obydlená, jako na sever z náměstí vybíhající ulice Česká (teď Komenského) slula dle obyvatelů Čechů.

Vedle bran zachovaly se ještě mnohé zbytky starého opevnění zejména bašty a zdi, částečně i příkopy. Tak zejména „na Kláštеře“, v „Hrdlořezích“, „na Křenovce“ a jinde. Jděme teď ulicí Českou (Komenského) a přijdeme do ulice Karlovy, v pravo vidíme veliký železný most přes Berounku. První most v těchto místech zřízený byl dřevěný, r. 1840 vystavěn most kamenný, jenž musil býti pro chatrnosť snesen a nahrazen dřevěným (zbyl jediný první oblouk). Konečně postaven (r. 1882)

*) Klíče u kostelníka. Kostelní ulice číslo 6.

nynější most konstrukce železné. S mostu překrásný pohled k severu, na kapličku u Boží Vody, Ostrý, Plešivec. K jihovýchodu na Damil, Tetín, Kodské lesy. Závodí jest předměstí rolnické.

Ulicí Karlovou kol výstavního domu M. Dusla (na levo) a budovy Uvěrního ústavu (v pravo), po Křenovce (pohledy na staré hradby) přijdeme na křižovatku, od které jsme vyšli a projdeme ještě Plzeňské předměstí. V pravo vidíme poštu, dále obrovskou budovu škol berounských a vedle ní bývalou kolej piaristů, teď obydlí soukromé. Ve světnicích přízemních na levé straně od vchodu, kde zřizuje se městské museum, chodil do školy J. Jungmann v l. 1784—1787. Desku paměť. zasadil mu r. 1873 učitelský spolek „Budeč“. Kolej založena byla r. 1773 Lidmilou Rudolfovou n. Běhovou a trvala do r. 1870. Nedaleko koleje na levé straně ulice jest od r. 1520 úpravný městský hřbitov, jakým málokteré město může se honositi. Na zdech hřbitova, přibytku hrobníka p. Palivce i kostelíku náhrobní kameny rodiny Mostníků, a j. Na hřbitově odpočívá děkan J. Seydl, učitel filosof E. Makovička. Hřbitovní kostelík Zvěstování Panny Marie vystaven byl původně r. 1525, ale r. 1739 v slohu barokním přestavěn od rytíře Stránského ze Stránky. Roku 1792—1812 byl skladištěm mouky. Roku 1877 obnoven a při něm nákladem zbohatlého měšťana berounského Ferd. Bednáře zřízeno kaplanství. Kaplan slouží ročně 180 mší sv. za duši fundatora. K hřbitovu přiléhá skromná budova chudobince, jíž dosud se žádný neujal. Ještě dále k západu po levé ruce jest rozsáhlý bavlnářský závod rytíře Kubinzkého, naproti němu velký hostinec, „Plzenka“ zvaný. Sadovou ulicí, přes Městskou horu nebo kol ní vrátíme se do města.

Dějiny města. Že krajina berounská již od nejstarších dob jest obydlena, dosvědčují jasně hojné nálezy archaeologické jednak v městě jednak v okolí města učiněné. I nejstarší pověsti české pověstí se k této krajině. Hájek vypráví, že manžel Tetin Slavoš založil tu město po něm Slavašov nazvané. Po jméně tom není památky nikde v dějinách. Na konci století jedenáctého a určitě r. 1179 jmenuje se osada „na Brodě“, v níž vidí někteří dějepisci dnešní předměstí berounské Závodí. Jméno města Berouna objeví se teprve r. 1265 v latinské formě Verona. Vedle názvu Verona užíváno i jména Bern (na nejstarší pečeti Sigillum civitatis de Bern). Poněvadž před r. 1265 nečte se nikdy a nikde jmeno Beroun, domnívají se někteří, že vzniklo teprve tenkráte, když založena tu městská osada. Tehdy prý povoláni osadníci z Bernu, kteří novou svou osadu podlé starého rodného hnízda nazvali Bern, latinsky Verona, což prý Čechové pak v Berún, Beroun, proměnili. Ježto však mlčení zpráv historických o Berounu před r. 1265 není ještě svědectvím, že by žádná osada na městišti Berouna nebyla, poněvadž dále nikde není dokázáno, že by první osadníci Berouna pocházeli z Bernu, za to však známo, že Němci všechna jména slovanských měst hrozně zpotvořili, poněvadž dále ohrazení města tak se shoduje se starodávným slovanským způsobem hrazení osad v rovinách, jest nám zamítnouti domněnku svrchu řečenou jako úplně neoprávněnou a připojiti se k těm (Miklosići a Brandlovi), kdož v Berouně vidí slovanský kořen „ber“.

Jest věru smutným úkazem, když našinci pomáhají rozmnožovati podobnou učeností ony vysoce vědecké výklady, jimiž upřen slovanský původ už i takovým jménům jako Teplice, Býčí skála a p.

Za vlády Otíka Braniborského zkaženo bylo město, jež dosud nemělo hradeb, ale již v létech 1295—1302 obnoveno od Václava II. a vysazeno v jižní části obyvatelstvem německým v severní českým. Týž král daroval Berounu 30. srpna 1302 vesnice Počaply, Záhořany, Trubín, Černín, Zdice, Bavoryni a Bařechov (dnes již zaniklý; dodnes říkají polím mezi Svatou a Černínem „na bařechově“). Desátek cla z celnice berounské daroval Václav jeptiškám k sv. Jiří v Praze, od téhož cla osvobodil o něco později klášter Dominikánů, který stával v jihovýchodním cípu města, kde dodnes „na Kláštеře“ se říká. Občané vedle rozkazu krále Václava řídili se právem

Starého Města Pražského. Mnohé milosti nabyl Beroun za krále Jana Lucemburského, jenž berounským dal svobodu průhonu dobytka do královského lesa Gdýčiny (teď Zdejciny; dodnes říká se některým místům na kopci Drábově (sev. od Berouna) „na průhoně“) a připojil k městu z pozemků královských 11 lánů. Za nástupce Janova, dobré paměti Karla I., „Otce vlasti“, jemuž slul Beroun „Verona mea“, rozkvétalo město průmyslem i obchodem znamenitě. Jmenovitě hrnčířství, vinařství a sladovnictví pěstováno. Český živel nabyl tu pomalu rozhodné převahy. Drzost německých svých spoluobčanů, kteří (dle Hájka) českému knězi psa místo dítěte ke křtu přinesli, potrestali (r. 1359) čeští občané jednak pobitím, jednak vyhnáním jich z města; tehdy prý též ustanoveno, aby nikdy žádný Němec za občana přijat nebyl. Václav IV. často býval v Berouně, jezdě tudy na hrady své Točník a Žebrák; r. 1394 bral se tudy z Králova Dvora jako vězeň markraběte Jošta a spiklých pánů. Za téhož krále r. 1404 založen v Berouně špitál. V bouřích husitských stáli berounští (zdá se více z přinucení než vůle dobré) nejprve při Sigmundovi, jenž pobyl tu některou dobu r. 1420; tehdy obdrželi „milové právo“ na vaření a výčep piva, ale musili vydati králi z osad svých Zdice, Baboryni, Černín a Trubín.

Když Sigmund poražen byl u sv. Pankráce, přitrhli vítězní Pražané k Berounu, v němž ležela posádka královská a ukrývalo se mnoho kněží a jiných osob vynikajících z Prahy uprchlých. 1. dubna kázal Žižka hnáti útokem na hradby městské a téhož dne města (jehož posádka statně odporovala; i kněží Dominikáni obrany se účastnili) dobyto. Posádka městská jednak pobita, jednak vzdavši se vítězům rozezleným i s vůdci svými a městskými konšely upálena ve stodole na předměstí. Stejný osud potkal v lázni obecní (kde nyní Jenečská pivnice za dolní branou) 37 kněží. Tenkráte zbořen i klášter dominikánský tak, že z rumů nikdy již nepovstal. Kromě jména „na Kláštěře“ a (jak se vypravuje) mnohých zasypaných sklepů nezbylo nic po staré svatyni.*)

Od té doby stáli berounští věrně při straně pod obojí, súčastnili se bitvy u Lipan a pomáhali slavné paměti králi Jiřímu z Poděbrad. Do doby Jagelonské padá nový rozkvět Berouna, jejž nezmařil ani ohromný požár roku 1512. Na

*) Soustavné pátrání nebylo dosud podniknuto.

místě starých domů neúhledných postaveny nové. Tak i později požáry vlastně k okrase města přispěly.

Lutheranství německé brzy i do Berouna našlo cestu. Roku 1547 stáli berounští proti Ferdinandovi I., začež pykali ztrátou vesnic svých Gdýčiny (Zdejciny), Počapel a Zahořan, jakož i pokutou 1600 kop míšenských.

Mor, berně turecké a požáry úmyslně od tureckých palíců založené, vpád passovských r. 1611 předcházely hrozným útrapám pobělohorským, jichž berounští pluou měrou zakusili. Katolická protireformace potkávala se z počátku s naprostým nezdarem. Ale vojenská posádka a jesuité zlomili konečně odpor a měšťané aspoň na oko stali se katolíky r. 1627. Tenkráte vráceny vzaté městu r. 1620 privileje a statky. V dalších běžích válečných trpělo město zejména r. 1634 a 1638 od Švédů, tak že měšťané v pravém slova smyslu ožebračeni. Roku 1654 bylo v Berouně jen 113 domů obydlených. Vše ostatní leželo v rumech. Obyvatelstva všeho nebyl ani 1000. Za celé století nemohlo se město vzpamatovati. Co nově postaveno bylo, zničil namnoze ohromný požár roku 1735 a nové války (s Prusy), nové nemoce tísnily ubohé občanstvo. Teprvé od r. 1779 zlepšily se poměry; tenkráte rozdány pozemky schudlým měšťanům. Po zrušení nevolnictví stěhovali se do města, při němž r. 1788 zřízen magistrát, z okolí vesničané. Na vzdělání občanstva značný vliv mělo uvedení do města piaristů, kteří od roku 1773 měli zde školu německou. Škola a německá úřadní řeč magistrátu ovšem podporovaly germanisaci města, ale r. 1848 i tu jako jinde smyt německý nátěr, aby objevily se poctivé staré české základy života měšťanského. Po založení r. 1862 dráhy Západní a později 1876 dráhy Rakovnické vyšinul se Beroun na jedno z předních průmyslových měst v Čechách, jehož rozvoj ani první katastrofa r. 1872 (povodeň) ani druhá r. 1875 (úpadek záložny) nedovedly zadržeti. Podrobněji o dějinách města psal † děkan Seydl; opis rukopisné jeho kroniky na děkanství, jiný v českém museu. Viz též spisy F. V. Zelinky: Beroun. královské město, 1882, Okres berounský. 1888, Sbírka lidového podání z Berounska a okolí, 1895; V. Amort vydal Báchorky a pověsti města Berouna a okolí r. 1894. Sem spadá i část Ottových Západ. Čech.

Slavní rodáci berounští:

Jan Achilles, kněz pod obojí a český spisovatel theologický, narozen r. 1557, zemřel jako farář v I. polovici 17. stol. v Přibyslavi.

Jan Ant. Každý, kanovník, naroz. 1723. Byl velice pilným sběratelem památek děkanství berounského. Zemřel dne 24. března r. 1798 jako kanovník v Staré Boleslavi.

František Fuss, hospodářský spisovatel, naroz. r. 1747, zemř. r. 1805. Zakladatel studentské nadace „Fussovská“ nazvané.

Josef Härdtl, doktor práv a profesor na Karlo-Ferdinandské universitě v Praze, naroz. 1751, zemř. na počátku 19. stol.

Jos. Ant. Seydl, děkan, buditel národa a sběratel dějin města Berouna; narodil se dne 9. dubna r. 1775, zemřel r. 1837. Zakladatel studentských nadací „Seydlovských“.

Josef Dusl, profesor gymn. v Šabacu v král. srbském. Sepsal srbsky učebnice ze svého odboru (přírodovědeckého); nar. r. 1840, zemřel v Berouně r. 1872.

Petr Koudela, profesor a historický spisovatel, naroz. dne 10. června 1838, zemřel 1873 v Klatovech.

Čeněk Šercl, profesor na universitě v Charkově, znamenitý linguista (český Mezzofanti) a spisovatel filologický, naroz. dne 26. prosince 1841.

Jiří Prošek, inženýr, podnikatel staveb v Bulharsku, vždy pamětlivý svého rodného města.

V Berouně narodily se také sestry **Podleské**, věhlasné zpěvačky divadelní.

II.

Procházky po okolí města.

Městská hora. Na Městskou horu (výška 291 m) jdeme okolo východního rohu budovy školní na Plzeňském předměstí. Serpentinami vystoupíme (za 10 minut) k domu a letnímu hostinci p. Vybrala, (pivo, sýr, salámy a j.). Již ze zahrádky a verandy při domě pěkná vyhlídka, pěknější s vrcholu Městské hory několik kroků za restaurací.

Severní svah Městské hory zalesněn jest nákladem okrašlovacího spolku v Berouně. Při pěkně upravených stezkách dřevené a kamenné lavičky zvou k odpočinku. Na jižním svahu patřícím soukromníkům, jsou malá políčka. Na vrcholu stávala kdysi malá tvrz, po níž není ani stopy. Sejíti možno buďto na západní straně do ulice Sadové nebo na severovýchodě do Hlinek a k úvěrnímu ústavu.

Vyhlídka. Na Městské hoře není, bohužel, místa, s něhož bylo by lze celý obzor přehlednouti. K straně východní, na Beroun, údolí Berounky, na údolí, jímž přes Vráž ku Praze silnice se vine, na statek Veselou a Herynky nejlépe viděti s lavičky na východním cípu Městské hory, anebo z verandy zahradního hostince p. Vybralova. Ostatek přehledneme s temene vrchu za hostincem právě jmenovaným, ač i tu nutno stanovisko několikráte změniti. Směrem jihovýchodním pod kopcem Ratinkou leží nádraží, za ním na kopci viděti Tetín, od něho v pravo kopec Damil, za oběma Kodské lesy a v zadu v modravé dálce hřbet Brdský. Přímo na jihu vesnice Jarov, nad ní

Dlouhá hora, poněkud v pravo Kosov, pod ním Králův Dvůr, Karlo-Emilova huť. Údolí Litavky na jedné straně střeže Koukolova hora, na druhé táhlý Knihov. Úžlabím mezi oběma vidíme k Hořovicům a k Jivině. V pravo od Knihova leží hředelský Plešivec, Vraní skála a Dubiny. Kopce Zahořanské, Děd s rozhlednou, Drábov, Ostrý, Plešivec uzavírají obzor na straně západní, sev. západní a severní.

Brdatka. Směrem severním od města Berouna (od úvěrního ústavu za 10 minut) dojdeme do údolí brdateckého přirozeného to parku, jakým ne každé město může se pochlubiti. Cesta vede z počátku nově upravenou ulicí utvořenou s jedné (pravé) strany rozlehlými kasárnami, s druhé (levé) parketárnou a pilou p. Duslovou a některými menšími domky, pak cestou úvozovou, jež před samým vchodem do Brdatek hluboce zarývá se do měkké břidly trořící jakási vrata ku krásnému údolí brdateckému. Na levo nedaleko vidíme pěknou villu a nad ní „kapličku". Hned za těmito vraty dělí se cesta na dvé, pravá odbočka vede k Ptáku a k Stradonicům (viz níže), druhá vine se Brdatkami. Od této níže odbočuje cesta na Zdejcinu a k pavillonu na Ostrém. Naproti zdvihá se široký kužel předního Ostrého, do výše 376 m. Nejprve jdeme směrem severozápadním pak uhneme přímo k západu, po čtvrt hod. jsme u kříže, proti němuž statek brdatecký. V těch snad místech bývala kdysi ves Petrovice. Na polích a stráni u ohybu cesty ku statku budou státi vily. První chystá se postaviti stavitel p. Duda. Cestu doprovází potůček brdatecký, jenž sbírá vodu z mnohých pramenů a studánek. Malebné vrchy na straně pravé (přední a zadní Ostrý) porostlé jsou nízkým lesem dubovým, na levé z počátku borovice pak smíšený les a holé travnaté stráně spatřujeme. U kříže dělí se cesta. Levá turisticky označená vede k rozhledně

na Děd, pravá podle Šímova statku na Zdejcinu; obě stoupají. Střední cestou rovnou vnikáme do poslední části údolí brdateckého, po půl hodině končí stezka v hustém lese dubovém, jímž jdouce asi 10 minut vzhůru v pravo dostaneme se k hájovně Nolčově (chléb, máslo a mléko). Zpět do města 1. touže cestou, 2. k rozhledně na Děd (čtvrt hodiny) a turisticky označenou cestou za dobrou hodinu zpět, 3. přes Zdejcinu, kolem obou Ostrých ($1^1/_4$ h.), nebo přes přední Ostrý ($1^1/_2$ h.).

Ostrý. Od vzpomenutého rozcestí v Brdatkách serpentinami, jež hned u přechodu přes potok od cesty na Zdejcinu v levo se oddělí, nahoru. Za 20 minut s prvu po holé stráni, pak nízkým doubím jdouce, jsme na vrchu předního Ostrého. S pavillonu, jejž svým nákladem zřídil průmyslník M. Dusl a odbor Klubu českých turistů s okrašlovacím spolkem obnovil, krásná vyhlídka do kotliny berounské, podobná vyhlídce s Městské hory ale rozsáhlejší.

Na cestě pěkné pohledy zejména do údolí brdateckého a ku kapličce; sem a tam při cestě lavičky. Severně od pavillonu odbočuje turistická cesta na zadní Ostrý, vyšší sice s menší však vyhlídkou, pravá odbočka této cesty, schvalně rovněž ražená turistická pěšina, splývá s cestou do Zdejciny. Dejme se po ní. Tam, kde cesta tato se uhýbá k jihozápadu, pěkný pohled do údolí Berounky směrem k Nové Huti zejména na Hýskov; sejdeme po příkré stezce k přívozu naproti Staré Huti a Hýskovu. (S vrchu Ostrého až k přívozu $^3/_4$ hodiny.) Ze Staré Huti pěšky nebo dráhou.

Kaplička. Severně od Berouna, cestou po straně kříži lemovanou, dostoupíme za 20 minut na východní cíp kopce Drábova ke „kapličce“,

posvěcené bolestné panně Marii. Dnes spatřujeme tam vlastně kapličky dvě; jižní, kterou v gothickém slohu stavěl architekt Mokr, není uvnitř dosud úplně zařízená. Za ní spatřujeme prostou kapli starou z počátku století 18. Roku 1723 měl prý zde u studánky obecní pastýř vidění. Od té doby pramen („Boží voda“) za zázračný považovaný stal se předmětem pouti z široka daleka. Již roku 1724 zbudována nad ním kaple. Z fondů kapličky a příspěvků dobrovolných vystavena pěkná kaplička nová. V statku u Vrbských pod kapličkou chléb, máslo, mléko a smetana. Pěkný pohled na město, směrem k Tetínu a Královu Dvoru.

Drábovská hájovna. Od kapličky směrem záp. z počátku do kopce pak po rovině za čtvrt hodiny dojdeme lesem k hájovně Drábovské (chléb, máslo, smetana, mléko, obyčejně i pivo); odtud za půl hod. k rozhledně na Dědu.

Děd. Nejvyšší bod okolí berounského jest Děd, vznášející se do výše 492 m nad hladinou mořskou. (Vrchol rozhledny o 11·5 m výše). Leží od Berouna na západ. Kromě vzpomenuté právě cesty kol kapličky a přes Drábov (od úvěrního ústavu něco přes jednu hodinu) a turistické cesty Brdatkami (jedna a čtvrt hodiny), možno vrcholu Dědu dostoupiti, za kratší dobu (malou hodinku) cestou k statku Kyselovu nebo k „vinici“. Jdeme Plzeňským předměstím Sadovou ulicí ku kříži, odtud v pravo polní vozovou cestou pod kopec Drábov (čtvrt hodiny), potom v levo; volné stoupání až k dubu s obrázkem sv. Jana (čtvrt hodiny). Zde dělí se cesty, levá vede do statku, pravá roklí do kopce, prostřední bez stínu téměř, strmá, ale nejkratší přímo k rozhledně. Dáme se pravou po 3—4 minutách, tam, kde počíná vysoký les

borový, odbočí stezka na levo, po ní vystoupíme v 7 minutách na hřbet Drábova, před námi bílý mezník se značkou turistickou; další značky vedou nás za 7 minut k rozhledně, jež ostatně již zcela na blízku před námi se bělá. Kdo jest přítelem pohodlnější chůze, nechť dá se na levo až při druhém rozcestí aneb ať jde rokli až nahoru nikam neodbočuje a pak uhne v levo.

Rozhledna v podobě bašty z bílých cihel Královdvorských postavena dle plánů stavitele p. Dudy r. 1893 nákladem berounského odboru Klubu českých turistů a příspěním jiných přátel turistiky. Kamennými schody vně věže dostoupíme prvního patra, odtud po točitých schodech železných na cimbuří.

Poněvadž cestou k „vinici“ jdeme krajem otevřeným, takže jistou část (jižní) vyhlídky už seznáme dříve, než na vrchol dostoupíme, radíme, aby použito bylo k vystoupení cesty turistické, jež hned za brdateckým statkem vedena jest lesem. Zpět jděme k „vinici“ aneb po hřebeně Drábova průhony podle drábovské hájovny ke kapličce a buď křížovou cestou do Hlinek, nebo k řečeným výše přirozeným vratům do brdateckého údolí a to buď podle borového lesa aneb serpentinami v něm. Prvou cestou sejdeme do města asi za 40 minut, druhou asi za 50.

Vyhlídka již od paty a z prvního poschodí věže jest značná, s cimbuří pak ještě rozsáhlejší. Valná část středních Čech rozkládá se před zrakem turisty. Kopcovitý kraj brdský modrá se mohutnými hvozdy, žlutá obilím a zelená lučinami. V mlhavé dáli viděti pohraničné velikány, horské stráže naší vlasti. Nejmenší poměrně rozhled máme k západu. V úpadu pod sebou vidíme rodiště Jungmannovo, Hudlice, za nimi Krušnou horu, na levo od ní Velis a ještě více v levo zřícenině podobnou Vraní skálu a hředelský Plešivec. Severozápadně a severně rozkládají se rozsáhlé

dosud ještě lesy křivoklátské, zbečenské a nižborské, v nich bělá se Fürstenberský zámeček Leontýnin (Leontinenschloss). Za jasných dnů (nejlépe před deštěm) spatřujeme přímo sever. homoli Milešovky a od ní v levo několik jiných homolovitých kopců a ještě dále k severozáp. hřbet Rudohoří. Od Milešovky v pravo vidíme svérázné temeno Řipu (někdy i kapličku sv. Jiří lze rozeznati). Dále pak směrem sev. Sedlo, Bezděz a hřbet Lužických hor s Ještědem (ovšem jen za velmi jasných dnů a při osvětlení se strany západní). Městečko o něco na pravo níže od Řipu jest Únhošť. Kouř, jenž někdy Řip zahalí, pochází z kladenských komínů. Severovýchod uzavírá hyskovský Plešivec (458 m), pod ním vesnice Hýskov při Berounce. V pravo od Plešivce na obzoru lomy bělohorské, v sousedství samém lesy hájemství veselského a na silnici ku Praze Vráž s kostelíkem, k východu Městská hora, pod ní Beroun a za Berounkou Herynky, za nimiž trochu v levo vesnice Vysoký Újezd, v pravo kopce nad Sv. Janem (Dontnač a j.). Na obzoru v zadu kopce za Vltavou u Jílového a v pořící Sázavy. Údolím Berounky viděti nádraží řevnické. Za ním počíná lesnaté hlavní pásmo Brdské, jež uzavírá celý jižní obzor. Přímo na jih vidíme Písky s rozhlednou (688 m), od nich na levo Bába. Rozhledu na pěkné údolí hostomické zabraňují vrchy Housina, Lejškov a hned naproti Dědu za Litavkou se vypínající Koukolova hora, lomem a kapličkou vyznačená, od ní v levo Zlatý kůň (466 m, lomy vápencové, naleziště zkamenělin; na západním skalnatém svahu Zlatého koně staroslovanské hradiště Kotýs), ještě dále na levo (j. v.) Tobolka a lesy Kodské, pod nimi Terín. Od Písku v pravo mohutný Plešivec jinecký (636 m), naproti němu Litavkou oddělený Ostrý (531 m). Údolí Litavky a Červeného potoka daleko jest otevřeno. Vidíme Králův Dvůr s hutěmi, Popovice a Počaply. Za Knihovem (368 m) vykukují Zdice, v levo od nich Chodouň. Z Žebráku jen krajní stavení viděti. Ostatek skrývají Kraví Hůrka. Za to Praskolesy a Hořovice s Dražovkou dobře rozeznáváme. Kopci kol Sv. Dobrotivé, Jivina a vrchy u Rokycan končí obzor na jihozápadě. Pěkný pohled do Brdatek na oba Ostré, Pěník, Drábov. Některé vyznačnější směry naznačeny jsou na cimbuří věže šipkami. Pomocí jich a map snadno lze se v rozsáhlém panoramatě orientovati.*)

*) Podrobný popis vyhlídky z různých příčin nebylo dosud možno sestaviti.

Lisek. Serpentinami na severním svahu Dědu sejdeme na velkou paseku, po které přímo směrem severním běží vozová cesta ku Zdejcině. As v druhé třetině cesty odbočí na levo cesta jiná, jež po několika krocích dělí se na dvé. Oběma těmato cestama přijdeme na Lisek. Pravá jest o něco kratší, ale kamenitější; levá po deštích na některých místech trochu bahnitá; jdouce touto neodbočujme na levo, nýbrž držme se stále v pravo. Posledek cesty jest poněkud do kopce. Od rozhledny na Lisek něco přes čtvrt hodiny.

Jiné cesty na Lisek: 1. Od Nolčovy hájovny na paseku a pak jako nahoře (něco přes čtvrt hodiny). 2. Cestou od vinice (jak popsána na str. 23) k mezníku turistickou značkou patrnému a odtud pěšinou běžící v prodloužení dosavadního směru cesty (v pravo cesta k drábovské hájovně, v levo na rozhlednu) na vzpomenutou již paseku (málo přes čtvrt hodiny).

Lisek jest samota, patřící dědicům p. Poche. Nájemce její, starý typický havíř p. Svoboda, řídí dolování na nečisté uhlí „vápenku“ v blízkých (několik minut severně od Lisku) ležících dolech. Cestujícímu poskytne chléb, máslo, sýr, mléko a pivo. V létě milé posezení ve stínu lesa. Se „skalky“ (2 minuty jihozápadně) pěkná vyhlídka k rozhledně na Dědu a lesnatý kraj pod ní. Vděčná procházka s Lisku do Nové Huti a odtud drahou do Berouna.

Pták. Dáme-li se, vešedše do Brdatek, cestou v pravo, dojdeme za 2—3 minuty k Berounce a dvoru Ptáku, jehož rozsáhlá stavení rozkládají se pod vrchem Ostrým. Na cestě před vchodem do dvora železný kříž, jenž postaven na památku usazení hranic mezi panstvím svatojanským (dvorem

ptáckým) a obcí berounskou r. 1757. Stával však původně asi jinde, neboť nápis na kříži (latinský) nehodí se na toto místo. Hned za křížem odbočuje pěšina do Strádonic; (o nich viz níže).

Herynky. Východní obzor berounský uzavírají dva vrchy (sever. 429 m. již. 436 m) nevysokým stromovím lesním porostlé, Herynky nazvané; pod nimi na straně k městu obrácené ve vysokém chladném lese leží hájovna herynecká, také prostě Herynky zvaná, oblíbené výletní místo Berouňanů, k němuž dospějeme jdouce přes most železný silnicí ku Praze, až ku kolejím železničním, pak polní cestou (v pravo, pod můstek železniční) z počátku do kopce, pak po planině běžící. Znaménka turistická jsou nám bezpečným vodítkem. Rozkošný pohled na kotlinu berounskou a kopce okolní až na daleký západ máme tam, kde přestává stoupání; neopomeňme se obrátiti. Asi po 40 minutách uhne cesta (u turistické tabulky) v pravo do lesa a v 5 dalších minutách jsme před skrovnou hájovnou. Ochotná paní hajná vždy mívá v zásobě dobrý domácí chléb, máslo, mléko i pivo.

Kromě touto cestou chodívá se do Herynek též takto: Za železným mostem dejme se pěšinkou na Závodí. Po nábřeží jdeme až tam, kde cesta v levo do polí odbočuje. Přešedše po ní želez. koleje, jděme ještě několik kroků, až octneme se na křižovatce. Dejme se v levo; úvozem podél vinice, jež zůstává v pravo, dojdeme asi za 40 minut taktéž do Herynek. Mírnější stoupání.

Z Herynek za 12 minut jsme u „dubu“ (cesta označena). Ohromný velikán, jemuž nejedno století přelétlo nad hlavou, stojí na hranici berounsko-svatojanské. Kol něho pěkná mýtinka, jež oživne v neděli po sv. Janu Křtiteli a v její předvečer,

kdy koná se tu pouť (současně se svatojanskou). Vypravuje totiž pověst, že dub vyrůstá na místě, kde sv. Ivan potkal sv. Jana Křtitele. Pohled od dubu na cestu k vesnici sv. Janu (čtvrt hodiny) hustým, mladým, habrovým lesem vedoucí, hoden jest štětce Mařákova. K dubu chodívá se i takto: Jděme právě popsanou cestou po nábřeží závodském, polní cestou přes koleje železniční, jako bychom chtěli jíti do Lištice.*) Od cesty odbočí vozová cesta v levo, po ní stále k východu jdouce dojdeme k dubu ($^3/_4$ hodiny).

Sv. Jan nebo **Ivan** rozkládá se v údolí potoka Kačáku. Pěkný pohled na vesničku se skalky, na niž dojdeme, když berouce se od „dubu“ na samém téměř konci cesty něco v pravo odbočíme (znám. turst.). Mohutná skalní stěna vápencová, na jejíž temeni černá se kříž, jakoby střehla tiché krásné údolí, s nímž málokterá krajina může se měřiti. Sv. Jan čítal r. 1890 v 29 domech**) 231 obyvatelů.

Hostince (dobré): Oblíbená stanice turistická v hostinci V. Černého „U hada“, 6 postelí, turist. nocleh pro více než 50 lidí, liteňské pivo a dobrá kuchyň. Vajsův „Pod mramorem“, též několik postelí a dosti místa pro hromadné noclehy. Větší návštěvy záhodno napřed ohlásiti (poslední pošta Beroun).

Dějiny. Původním obyvatelem zdejší krajiny byl poustevník sv. Ivan, jenž bydlel tu v jeskyni dodnes zachované. Zde nalezl jej jda po stopě ochočené laně Ivanovy kníže Bořivoj. Když Ivan byl zabit, putoval k hrobu jeho lid okolní. Za tou příčinou odevzdal Břetislav jeskyni (při níž již za Bořivoje kaplička postavena) mnichům Benediktinům z opatství ostrovského u Davle, aby založili tu klášter. Ve válkách husitských spustla svatyně, ale pak obnovena a roku 1517 přeneseno sem z Ostrova opatství. Zvelebitelem kostela i kláštera jest opat Matouš Ferdinand

*) Návrší mezi Liští (dříve říkalo se Ništice) dodnes sluje „na hradě“. Z hrádku nic se nezachovalo.

**) Na léto lze dostati byty.

Zoubek z Bilenberka (od r. 1652—1664), za něhož kostel a klášter obdržely dnešní svou podobu. V týchž dobách asi upravena i jeskyně svatojanská, do níž vchod z kostela. R. 1785 klášter zrušen cís. Josefem II. a jmění jeho prodáno. Dnešním majitelem jeho jest dr. Štěpán Berger, známý archaeolog. Sbírky jeho starožitností hlavně z okolí berounského jsou bohužel nepřístupny.

Po kamenité stezce sestoupíme se „skalky“ výše řečené do samotné vesnice. V levo cesta k hostinci „U hada“, ke mlýnu a přes Sedlec k Lodenici, v pravo do vesnice. Po levé straně, jdeme-li touto cestou, upoutá pozornost na hřbitově vystavená kaple sv. Maxmiliana, hrobka to dnešních držitelů zboží svatojanského. Se hřbitovem sousedí zahrada zámecká. Po pěti minutách jsme před kostelem sv. Jana. Kostelník za malé zpropitné rád otevře svatyni a ukáže jeskyni svatého Ivana, v ní vzpomínky na tohoto světce, spolu hrobka opatů a mnichů kláštera. V kostele pěkné obrazy (naproti dveřím prý Brandlův), ostatky sv. Ivana. (Před vstupem do chrámu a zejmena do chladné jeskyně jest dobře obléci svrchník.) S chrámem spojena jest rozsáhlá bývalá budova klášterní, teď zámek. V sousedství stojí přádelna firmy Kubinzký. Přejdeme mostek a něco dále lávku přes Kačák a jsme na cestě

k Hostímu (asi $^1/_4$ hodiny). Na obou stranách trčí k nebesům ohromné skály jakoby rukou lidskou urobené hradby, mezi olšinami vine se bublavý Kačák tvoře malé ostrůvky. Krajina v pravdě alpská. Při volném čase doporučuji dojíti po Kačáku až k ústí jeho do Berounky (z Hostima dobře půl hodiny). Odtud možno převézti se (přívoz dobrovolný obstarávají skalníci) na levý břeh Berounky a vystoupiti roklí na Tetín, aneb dáti se nazpět obloukem severozápadním a

vystoupiti na „hradiště“ hostímské s málo patrnými již jen zbytky valů staroslovanských. Svahům ostrohu, na němž hradiště leží, říká se v „Kozle“. Rozhled na krajinu liteňskou a do kotliny berounské. Zpátky horní cestou přes Hostím, odtud lesní roklí k hájovně Boubová zvané (půl hodiny) a nazpět označenou turisticky cestou do sv. Jana. Vábná jest (hlavně na počátku) i cesta údolím na sever přes Sedlec (naleziště diluviální zvířeny u „sciplých volů“) do Lodenice. (Viz níže.)

Vycházky ze sv. Jana. **Na skálu s křížem** (tři čtvrtě hodiny). Od zámku dejme se v levo ke kapličce, kde prý sv. Ivan potkal sv. Jana Křtitele a kříž od něho obdržel, pak po cestě „prelátská“ zvané až tam, kde přestává vysoký a začíná nízký les. Pěšinkou v pravo do vrchu přijdeme na temeno a po krátké chůzi (opět v pravo) stojíme u velikého dubového kříže. Opatrnost! Děti neradno s sebou bráti. Moře lesů rozléhá se před námi. Pěkný pohled jižně na krajinu tetínskou, severně na Vráž, severovýchodně na Lodenici. Z nízkého lesa na straně západní jako obr vznáší se „dub“ (viz výše). Ušedše nazpět asi 50 kroků spusťme se s vrchu skalní rozsedlinou a jsme u veliké na obou stranách otevřené jeskyně „maštale“; dobrý lezec může strmou pěšinou spustiti se dolů na „prelátskou“ cestu. Jdeme-li od místa, kde prve jsme vystoupili na hřeben skalní, dále směrem k východu, dojdeme za krátko ku krápníkové nesnadno přístupné jeskyni „Stydlé vody“, o něco dále odtud nad Sedlcí vypíná se „Špičatý vrch“, s něhož pohled na Nučice, Dušníky, Lodenici, Vráž a lesnaté pozadí. Prelátskou cestou dále k východu jdouce, dojdeme v krátce do „Trpěné“, jednoho z nejkrásnějších míst zdejší krajiny.

Záhrabská. Les listnatý, do něhož vejdeme pěšinkou po pravé straně stavení p. Čuby naproti hájovně. Jím vede strmá cesta „k dubu“, od ní v pravo nahoře odbočka ku Vráži. Krásné lesní partie; po deštích tvoří roklí se vinoucí potůček malinké vodopády.

Boubová, hájovna na cestě ku Karlštejnu. Stále dle znamének turistických; roklí mezi kostelem a továrnou, v pravo do lesa, značné stoupání, sestup a opětné stoupání k hájovně na vrchu ležící (obvyklé občerstvení, celkem $^3/_4$ hod.). Návrat roklí na Hostím anebo polní cestou k Bubovicům, pak v levo podle lesa ku kamennému kříži (asi čtvrt hodiny), postavenému opatem Janem Nep. Felixem z Ebenholzu r. 1782. (Nedaleko k východu nad vesnicí Bubovicemi spatřujeme zříceniny bývalé kaple sv. Vojtěcha.) Za čtvrt hodiny sejdeme roklí (západní směr od kříže) do Sv. Jana.

Na Karlštejn. Cesta označena značkami berounského odboru Klubu českých turistů. Ze Sv. Jana do Boubové, pak směrem jižním; lesem a mokravými pasekami ku třem vodopádům, malé tři čtvrtě hodiny (krásnější pohled skytají vodopády, jdeme-li opačným směrem), odtud přes vlhká luka v levo přes „kameny“, hlubokou, jícnu podobnou rozsedlinou skalní do krásného lesa; stezkou nejprve stoupající, potom zvolna se snižující stále lesem podle tabulek orientačních k velikému dubu, pod nímž v údolí cihelna ($^3/_4$ h.), odtud v pravo „Hlubokou“ do Budňan. Krásné skalní partie, ku konci zajímavý pohled na hrad se strany západní. Od dubu něco níže v levo, přes potok odbočuje strmá pěšinka (tabulka orient.) na zámek ($^1/_2$ h.) Radím, však jíti stále dolní cestou a vystoupiti na hrad od východu ($^3/_4$ hod.).

Zpáteční cestu k Sv. Janu možno konati podle Bubovic. U orientační tabulky za dubem dáme se v pravo a dle starých znamének turistických dostaneme se podle kamenného kříže opata z Ebenholzu za malé 2 hod. do Sv. Jana. Cesta však málo zajímavá. Z Budňan, osady pod Karlštejnem (od pošty), na nádraží západní dráhy 20 minut.

O Karlštejnu viz níže.

Do Sv. Jana chodí se z Berouna též přes Hostím. Jdeme po nábřeží závodském až k samotě „Ovčínu“; cestou podle něho (v levo) přes skalku až k rokli na levé straně se rozvírající, jež dovede nás k Lištici. Odtud stále po rovině k východu, podle kříže roklí dolů do Hostímu a popsanou cestou k Sv. Janu. (Dobré $1^1/_2$ hodiny.)

Veselá. Z Berouna přes železný most a pak pěšinkou v levo na luka nebo okresní silnicí k Staré Huti až tam, kde silnice se dělí (20 minut). Levá větev k Staré Huti, pravá k Železné. Po této za 15 minut (ohyby silnice možno si nadejíti) jsme u hájovny Veselé (občerstvení). Krásné lesy jehličnaté, stoupání mírné.*) V údolí na jih pod hájovnou vojenská střelnice.

Odtud po silnici za $^3/_4$ hodiny snadno dorazíme do vesnice Železné. Ze Železné přes Chyňavu, na kopec **Tuchonín** 479 m); pěkný rozhled od triang. bodu ($^5/_4$ hodiny). Vřele doporučujeme lesní cestu ($^3/_4$ hodiny) ze Železné přes Hýskov do Staré Huti, jež v první třetině vede „zádušním“

*) Od hájovny veselské rozeznati jest dvorec Veselou neb „na Veselé“, jenž leží málé $^3/_4$ hodiny severovýchodně od Berouna. Jdeme po mostě na Závodí, po silnici až za koleje dráhy, pak v levo polní cestou do kopce. Na levo Šibenec s vojenskými prachárnami. U statku pěkný park, kolem ovocné stromoví.

lesíkem, který má ráz parku. (Druhé dvě třetiny cesty ovšem nemožno tak chváliti.)

Na silnici od hájovny Veselé k Železné asi za $^1/_4$ hodiny odchyluje se na levo směrem severozápadním pěšina, nazvaná „alpská“, slušně upravená; jasanovým stromořadím a pak smrčinou dorazíme asi v 25 minutách k „sušárně“ v Plešivci; zde bývala dříve hájovna. Klíče k sušárně, v níž jsou stoly a lavice, má plešivecký hajný. (Viz níže.)

Plešivec. (Výška 458 m.) Asi 5 minut cesty za výše zmíněným rozvětvením silnic do Staré Huti a do Železné odbočuje pod samým Plešivcem cesta v pravo do údolí zvaného „v Pánvích“. Za krátko (6 minut) jsme na kraji lesa. Pěkně upravenou lesní cestou po stráni plešivecké dojdeme za $^3/_4$ hodiny mírně stoupajíce ku jmenované právě sušárně. K tétěž možno lépe dojíti, když dáme se (hned jak vejdeme do lesa) na levo vzhůru schválně upravenou pěšinkou. Dobře schůdná cesta přivede nás na výšinu hřebenu plešiveckého, odkud rozkošný pohled na Beroun a okolí, odtud vozovou cestou překrásným smíšeným lesem podle obrázku sv. Huberta, jenž po levé ruce na stromě zavěšen, k sušárně ($^1/_2$ hodiny).

Od sušárny pěšinkou směrem severozápadním asi za 8 minut dojdeme k hájovně plešivecké (obvyklé občerstvení). V mlazině v levo vedle této pěšiny nedaleko sušárny, studně s výtečnou vodou. Od hájovny plešivecké vyhlídka na Strádonice, Nižbor a Leontýnin zámek čili Oboru.

Vozovou lesní cestou od sušárny na západ, (na cestu tuto připojuje se též průsek od hájovny) můžeme jíti do Hýskova ($^3/_4$ hodiny), aneb opáčným směrem jinou příjemnou lesní cestou na

silnici k Železné a přes veselskou hájovnu dolů po silnici nebo pěšinou lukama nazpět do Berouna.

Tetín (75 domů, 720 obyvatelů), starožitná osada s památným hradištěm, ležící jihovýchodně od Berouna. Z města po silnici k nádraží u cukrovaru po mostě přes trať vedeném, pěšinkou (malá nadcházka) v levo a znovu na silnici; po ní do Tetína (malé $^3/_4$ hodiny). *) Dobré hostince: Malého a Marešův; u prvního též chutné zboží uzenářské.

Dějiny. Pověst vypravuje, že zakladatelkou Tetína jest dcera Krokova Teta, kněžka bohů pohanských, jimž prý tu pod horou Damilem oběti přinášela a pod touže horou kdesi i pochována jest. Na hradě Tetíně, středisku župy tetínské, přebývala později a smrť mučednickou vytrpěla prvá světice česká sv. Ludmila (15. září 921). V listinných pramenech vzpomíná se Tetín poprvé k r. 1088; za Jana Lucemburského byl hrad Tetín spolu s jinými okolními statky zemskými v zápisném držení Štěpána, desk zemských písaře. Vystavěním Karlštejna pozbyl důležitosti. Statek rozdělen na manství rytířské (jehož dnešním držitelem jest rodina Vojáčků) a robotné manství ku Karlštejnu, témuž hradu dána i ves Tetín. Faru tetínskou spravovali děkanové karlštejnští, v 16. století (1534) ku př. kronikář V. Hájek. Hrad sám zbořen byl od Husitů, když obléhali Karlštejn roku 1422. (Na Tetíně narodil se r. 1821 zasloužilý spisovatel, profesor V. Vojáček.)

Tetín, šedou bájí opředený, zasluhuje svrchované pozornosti přátel archaeologie české; bohužel nebyla mu dosud v náležité míře věnována, ač nejednou bylo veřejně voláno, by ujali se tu

*) Jiná cesta. Hned za mostem u mlýna na levo po kamenech přes Litavku, lukama ku kamennému oblouku velkého železničního mostu, pod ním, dle Berounky okolo strážného domku (na něm výška vody v roce 1872) až tam, kde vozová cesta přetíná dráhu, za přechodem pěšinkou na levo vzhůru (též asi $^3/_4$ hodiny). Cestě této dáti sluší přednosť, poněvadž vyhneme se prachu, jehož na silnici všude hojnost.

pátrání kruhové příslušní. Práce soukromníka, pana Bř. Jelínka, za nedlouho budou uveřejněny. Vandalismus, který nyní na hradišti panuje, zničí brzy všeckny stopy bývalého hradiště, tak již dosti nepatrné. Starožitné nálezy ze všech period archaeologických (diluviální učiněny byly v jeskyni „Turecká maštal“ [vlastně asi „Turská“] zvané na severním svahu ostrohu tetínského) zejména zbraně, ozdoby, nádoby, množství koster atd. poncjvíce zmařeny, pro vědu zachráněno málo co.

Hradiště tetínské založeno na ostrohu, podoby trojúhelníkové, jenž na západě souvisí s ostatní planinou, na severu spadá kolmými téměř stěnami k Berounce, na jihu oddělen jest hlubokou roklí „tůněmi“ od planiny. Rokle běžící od jihu k severu dělila ostroh na dvě části, západní větší (na ní dnešní ves) a východní menší a spolu nižší. Tato část, zdá se, nepatřila k původnímu hradišti staroslovanskému. Později vznikl na ni kamenný hrad, jehož zbytky (část věže) dosud jsou patrny. Západní část oddělena byla od planiny velikým valem (dnes stojí na něm zeď zahrady páně Vojáčkovy), před ním bývaly snad rybníčky, které přístup do hradu ještě více znesnadňovaly (dnešní název polí „za rybníčky“ zdá se tomu nasvědčovati). Prostranství za valem tvořilo patrně podhradí vlastního hradu. Druhý val, jenž právě mezi rybníkem a domem farním od severu k jihu se rozkládal, v létech padesátých byl rozvezen. Val východní dnes již téměř není znatelný; kde býval, tam dnes pískoviště.

Svatyně má Tetín čtyři. Nejstarší jest kaple sv. Kateřiny, jednoduchá to stavba, založená prý samou sv. Ludmilou. Vchod do kaple (utvořen jest

zvonicí) přes malé nádvoří, na němž Maxova socha sv. Ludmily na místě, kde prý původně byl hrob této světice. V sousedství kaple jest farní kostel sv. Ludmily, jistě též starožitný, ale ve slohu XVII. století obnovený. Na samém severním kraji ostrohu stojí kostelík sv. Jana, původní to kostel sv. Michala, přestavbami znešvařený, kol něho hřbitov. Čtvrtá zrušená teď svatyně stojí v zahradě páně Vojáčkově. Od kostela sv. Jana krásný pohled do údolí berounského, na Berounku, oba železné mosty. V nejvýchodnější části ostrohu veliký lom. Naleziště geolog. Jiné lomy níže na pravém břehu Berounky. Klíče od kostela na faře.

Z Tetína asi 20 minut na vrch **Damil** (395 m); s něho k vých. vidíme Tetín jako na dlani, za ním za Berounkou Doutnáč, v pozadí lesnaté stráně za Vltavou, na západě charakteristická Vraní skála, Veliz, Krušná hora, ves Hudlice, na jihu modravý pás pohoří Brdského od Zbraslavi až za Hostomice sahajícího, jejž částečně zaclání Tobolka, na severu Beroun s lesnatým svým pozadím, severozápadně Herynky.

Jižně od Tetína zelená se krásný listnatý háj **Koda** (bohatá flora), v němž osada soujmenná. Z Tetína z návsi jižně k sošce panny Marie, odtud k lesu, podle vápenné pece, pak (asi po 300 krocích) v pravo do vrchu. Na planině řečené „na Pískách“ rozštěpí se cesty, obě však vedou do Kody (levá lepší). Pamětihodný horní mlýn, jenž má dvě ohromná kola nad sebou. Jeskyně „Capouch“ zvaná nedaleko myslivny. (V myslivně někdy občerstvení.) Na východ roklí cesta k Srbsku (celkem malé $^3/_4$ hodiny).

Do Karlštejna. Opět ze vsi k soše panny Marie, pak v levo podle staré hrušky s obrázkem, lesí-

kem dolů, přes dráhu; po lodi (přívoz) do vesnice Srbska ($^1/_2$ hodiny). Obcí touto vzhůru, mimo školu; za vsí, kde cesty se dělí v pravo, znovu dolů do údolí Berounky. Za hodinu jsme u mostu karlštejnského.

K Svatému Janu. Pod Tetínem (cesta dolů strmou stezkou na západě od kostela sv. Jana aneb východně, od hradiště pod zbytky kamenné věže) na přívoz naproti mlýnu „u Vitáčka“. Od mlýna v pravo podél mlýnské strouhy, pak podle Berounky samé, v levo roklí (proti strážnému domku) vzhůru (v pravo hradiště hostimské), pak dolů do Hostíma (asi $^3/_4$ hodiny), odtud známou již cestou za $^1/_4$ hodiny do sv. Jana.

Králův Dvůr a Karlo-Emilova huť. Z Berouna Plzeňským předměstím a po erární silnici do Králova Dvora (627 obyv. v 47 domech) a odtud do Karlo-Emilovy huti, aneb příjemnější cestou od „Plzenky“ v levo po můstku do luk, podle Královdvorské cementárny (akciová společnosť; zaměstnává 150 dělníků; dovolení k návštěvě u správce) napřed do Karlo-Emilovy huti a pak do Králova Dvora ($^3/_4$ hodiny).

Karlo-Emilova huť jest ohromný závod každým dnem vzrůstající, jenž patří „České montánní společnosti ve Vídni“. Za dovolení k návštěvě jest se hlásiti u zasloužilého ředitele závodu. Při třech vysokých pecích a pěti kuplovnách na přetavování železa zaměstnáno jest asi 1400 dělníků. Vyrábí se jednak surovina pro bessemerovny a válcovny, jednak roury (specialita: roury svisle lité), sloupy a jiné stavební potřeby, lité zboží obchodní a ozdobné. Od r. 1887 zavedena výroba bílých cihel struskových. Pod správou Karlo-

Emilovy huti jsou i lomy tetínské, v nichž pracuje asi 150 dělníků.

Dějiny. Hutnictví kvetlo u Králova Dvora již za starodávna. Praví se, že první huť založil král Karel I. v osadě Karlova Huť zvané (5 minut jihozápadně od hutí, r. 1890 21 domů se 473 obyvateli, většinou dělníky). Jisté zprávy máme ze století 16. Materiál přivážen byl z dolů u Svaté a na Krušné hoře. K původní peci přibyly hamry, jež však v století nynějším, když počato se zaváděním válcoven se zrušily, za to přidána k vysokým pecem slévárna. Hutě patřívaly vždy k zboží Královorskému a s ním komoře královské. R. 1860 prodán Králův Dvůr a s ním i hutě princi Emilu E. z Fürstenberku. Když r. 1870 vystavěna Maxmilianem Egonem z Fürstenberku (bratrem Emila Egona) na širších moderních základech dnešní Karlo-Emilova huť, zrušeny r. 1872 staré dílny v Karlově Huti. Roku 1880 přešla Karlo-Emilova huť na firmu „Česká montánní společnosť ve Vídni", jež nyní rozšiřuje závod ještě ocelárnou, která co nejdříve bude v činnosti.

Po silnici, jež činí tu velikou okliku za několik minut dojdeme vesnicí Královým Dvorem k stejnojmennému zámku.

Dějiny. Králův dvůr byl loveckým zámkem knížat a králů českých. 22. září r. 1253 roznemohl se tu a zemřel král Václav I. Král Karel I., jemuž krajina zdejší byla velmi milá, zřídil zvláštního úředníka se sídlem na Králově Dvoře, aby vybíral královský desátek z vinic berounských. Sám založil pod Dědem vinici, po níž asi dodnes statku Kyselovu „na vinici" se říká. 8. května 1394 zajat byl tu od markrab. Jošta král Václav VI. V století 15. a 16. byl Králův Dvůr v držení několika šlecht. rodů. Od Lobkoviců, kteří jej v druhé polovici století XVI. úplně přestavěli, přešel 1592 zpět v majetek koruny české, při níž zůstal až do r. 1860. Asi v I. polovici století 18. byl zámek přestavěn, a když stavby sešly, opraven znovu v první polovici tohoto století. Poslední opravou nabyl dnešní své kasárnické podoby. V letech šedesátých byl nájemcem v Králově Dvoře zasloužilý o povznesení zemědělství (zavedl pěstování cukrovky v zdejší krajině) český deklarant J. Macháček. V pohnutých dobách tehdejších hostil Králův Dvůr nejednou nejpřednější politiky, umělce a spisovatele české. Od r. 1860 patří Králův Dvůr, jak již výše pověděno, Fürstenberkům.

Z dávné slávy Králova Dvora zachovali se chatrní jen zbytkové. Nejstarší část zámku jest křídlo severozápadní; pochází z doby Lobkoviců. V něm spatřujeme tři klenuté místnosti. Jest to ohromná síň, jejíž stěny pokryty jsou malbami, dnes již málo znatelnými, které znázorňují hlavně výjevy lovecké, odtud jméno „lovecká“ síň. Druhá protilehlá síň byla prý též malována, ale malování zabíleno. Třetí menší místnost v sousedství dle obsahu maleb slove „hudební“. Nápis na stropě z větší části setřen. Dosud dá se snadno přečísti: Johanka z Kolovrat na Točníce, paní ..... z Bystřice. V této i první síni na stropě, jakož i na mramorovém portálu, jímž se vchází do budovy, jsou znaky Lobkoviců a Kolovratů. Ze staré doby zachovala se pěkná mramorová kašna v nádvoří, obnovená r. 1774. Klíče k st. komnatám u kn. správce.

Hudlice. Po silnici okresní přes Zahořany (odtud volné stoupání) za $^3/_4$ hodiny přijdeme do Hudlic *) (1552 obyv. v 186 domech), památného rodiště tichého genia, Josefa Jungmanna, jenž zde v chudé chaloupce na severní straně návsi dodnes stojící spatřil 16. července r. 1773 světlo světa. Táž chaloupka dala národu i dva výborné bratry Josefovy, Antonína a Jana. Na návsi spatřujeme pomník Josefu Jungmannovi postavený při oslavě stoletých narozenin. V chaloupce předloží dnešní její obyvatelé cizinci knihu pamětní.

Dějiny. Hudlice jsou stará osada; býval tu dvorec rytířský; obyvatelé vsi vedle rolnictví živili se dolováním na rudu železnou (největší doly na Krušné hoře) a sklářstvím. Ve sklárně hudlické, jež ještě k r. 1656 se připomíná, zhotovována kolečka okenní.

*) Z Berouna jde se do Hudlic (směrem západním, ze Sadové ulice, kol kříže, vozovou cestou k židovskému hřbitovu, na Zahořany, odtud po silnici jako z Králova Dvora.

Hudlice rozkládají se u výši 399 m. Pěkný odtud pohled na okolní lesnaté vrchy. Vycházka na Krušnou horu (606 m), do Nového Jáchymova, přes Otročín do Nové Huti. (Viz níže.)

Rovněž po okresní silnici (jižní směr) dojdeme z Králova Dvora za $^3/_4$ hodiny do Křižatek, nepatrné to vesničky, nad kterou zdvihá se 470 m vysoká **hora Koukolova** (krátce též **Koukolovka**), ku kteréž se snadno dostaneme ($^1/_4$ hodiny), dáme-li se od Křižatek v pravo vozovou cestou podle lesa běžící. Koukolova hora z daleka činí dojem zříceniny hradní. Zatím to, co zdmi zdá se býti, jest opuštěný teď lom. Po pěšince na západní straně na samém téměř kraji lomu (děti neradno s sebou brátí) vystoupíme na planinku, uprostřed níž stojí kaple se zašlým obrazem sv. Blažeje.

Vyhlídka. Rozhled s Koukolovy hory v některém směru vyniká i nad vyhlídku s Dědu. Vzdálené vrchy českého Středohoří ovšem nevidíme, za to pěkný pohled na přemnohé osady zejména na straně západní. Na východě přes údolí, které tvoří Suchomastský potok, vidíme hradiště Kotýs, oddělené dvěma násypy od ostatní hmoty prosluléhého výtečným vápencem „Zlatého koně“, vrchu to 466 m vys., jenž nad samými Koněprusy se zdvihá (proto Koněpruský vápenec); odtud v pravo osamelée v poli bělá se kostelík sv. Jiří, teď farní chrám tmaňský, památka zaniklé v těch místech osady. (Na zdech kostelíku náhrobní kameny, Trmalu a Svárovských, držitelů zboží tmaňského.) Od ní na západ Tmaň, osada prý od Tumoně, vraha sv. Ludmily, vystavená. Nad Tmaní kopec Lejškov, útočiště evangelíků berounských v hrůzných dobách pobělohorských. Zde v hustých lesích za tmy noční naslouchali slovům kněží vyhnaných, kteří pobízeli je k stálosti u víře pro blaho věčné.

Chceme-li prohlédnouti si hradiště kotýské, dejme se od Křižatek dolů do údolí potoka a od Dvorského mlýna vystupme strmou pěšinkou nahoru. Dojdeme k jeskyni, jíž lid „ve vratech“ říká. (S Koukolovy hory až sem $^3/_4$ hodiny.)

Odtud již jen málo kroků na samou planinu, jejíž stěny na některých místech kolmo spadají v údolí; sem tam viděti široké rozsedliny. Rozhled dosti malebný. Asi na půl cestě mezi jeskyní a prvním valem východním odbočuje pěšinka do lesíku (severovýchod.), po které se dostaneme do Koněprus; znamenité tamní lomy vápencové v „Zlatém koni“ hojnou kořisť poskytují i sběratelii zkamenělin. Na jižním svahu Zlatého koně velká jeskyně, o níž jakož i o starožitném hradišti Kotýsu dodnes koluje v ústech lidu mnoho pověstí. Cesta z Koněprus přes samotu Koledník do Berouna po okresní silnici samý prach. Lépe touže cestou nazpět k Dvorského mlýnu, pak údolím Suchomastského potoku k cementárně Královdvorské a lukama nazpět do Berouna.

Stará Huť a Hýskov. Nekratší cesta do Staré Huti a Hýskova z počátku pěšinkou lukama pak okresní silnicí, je-li mokro neb rosa hned od Berouna okresní silnicí ($^3/_4$ hodiny). Pěkný pohled na oba Ostré, statek Pták a Pěník v levo, na Šibenec, Veselské lesy a Plešivec v pravo; u mostu odbočí stezka na pravo do kopce k Hýskovu. Rokli v pravo, jíž teče potok, říká se „Libiny“. Silnicí dojdeme do Staré Huti a odtud v několika minutách jsme v Hýskově (do kopce). (Kdo chce jeti dráhou, sedá na zastávce. Do Staré i Nové Huti cena stejna).

Dějiny. Hýskov (1403 obyvatelů v 163 domech) dle pověsti založen byl Heskovem, synem Tetiným. Starožitné nálezy potvrzují starobylost osady. Od kostelíka a zejména z oken pětitřídní budovy školní pěkný pohled na rozsáhlé železárny, na Berounku, lesnaté vrchy (Pěník a j.) za ní a na Zdejcinu. Z Hýskova do Železné malá hodina, k Plešivecké hájovně 35 minut.

Stará Huť v pravdě jest stará (126 obyv. v 10 domech). Někteří chtějí, že na zdejší huté vztahuje se známá ně-

mecká pověst o Fridolinovi, spracována Schillerem v básni „Der Gang nach dem Eisenhammer". Zajímavo, že až do roku 1679 svolával se tu lid do práce zvoněním na dva zvony železné.

Ku prohlídce závodu železářského v Staré Huti třeba svolení ředitelstva. V hostinci naproti závodu německé kasino. Dobrá obsluha v Paterově hostinci u nádraží. V letní neděle mnoho výletníků z Berouna a jiných míst. Ve válcovnách zdejších pracuje 350 dělníků.

Na konci Staré Huti jest přívoz, od přístaviště na pravém břehu Berounky možno vrátiti se do Berouna strmou stezkou kol Ostrého (viz výše), nebo jíti přes Zdejcinu na Děd a odtud turistickou, či druhými (výše popsanými) cestami.

Strádonice, Nová Huť. Jdouce od přívozu proti vodě za krátko dojdeme na cestu vedoucí do blízkých ($^1/_2$ hodiny) Strádonic a odtud do Nové Huti (20 minut). Jméno Strádonic památno hromadnými nálezy, které učiněny na „Hradišti" strádonickém, jež rozkládá se západně od Strádonic; od kostela vozovou cestou na levo vzhůru malé $^1/_2$ hodiny. Hradiště strádonické jest jedním z nejdůležitějších nalezišť nejenom v Čechách ale v celé Evropě. Ze starého opevnění dnes ovšem téměř nic nevidíme. Dobrý odbyt archaeologických předmětů lákal majitele tamních pozemků k hledání a tak půda téměř všude přehrabána. I mnoho falsifikátů dostalo se odtud do sbírek. Archaeologové kladou předměty tu nalezené (nádoby hliněné, bronzové a železné nástroje a ozdoby, starobylé mince zlaté zvané duhové misky a p.) do doby těnské, t. j. asi do posledních století před Kristem. Bohužel i zde mnoho pro vědu ztraceno jako na Tetíně a jiných hradištích. Stezkou na severním svahu „Hradiště" sejdeme do Nové Huti. Sem možno

přijiti též silnicí okresní po levém břehu Berounky; řeku překročíme po železném mostě u samé Nové Huti. Pohodlní jedou z Berouna dráhou z nádraží nebo ze zastávky.

Nová Huť rozložena jest v půvabném údolí Otročínského potoku, jenž se zde vlévá do Berounky; na straně jižní zdvihá se do výše 385 m „Hradiště“ severně na úzkém ostrohu strmí starožitný zámek **Nižbor.** Pošta a fara jmenují se po zámku. Huť mající krásnou polohu, lesnaté okolí, výhodné spojení železniční jest oblíbeným místem výletním, jakož i hledaným letním sídlem Pražanů (až 150 osob ročně). 1123 obyvatelů bydlí v 139 domech. Spolkový život soustředěn ve spolku čtenářsko-ochotnickém, řemeslnickém, hasičském a veteránském.

Hostince: Pod zámkem „U Lípy“, se zahradou, křivoklátské a plzeňské pivo, noclehy od 60 kr.; „U lva“, „U Hamburku“. Povozy u pp. Fraňka, Krausa a v host. „U lva“ (3 zl. za půl dne, 7—8 zl. za den).

Dějiny. Před lety uloženy na Nižboru znamenité sbírky obsahující různé zvláštnosti z panství Křivoklátského vůbec, zejména archaeolog. nálezy z „Hradiště“. Celá sbírka přestěhována nyní do Krušovic. Zámek sám (uvnitř nic památného) pochází z r. 1720 a vystavěn na místě staré tvrze, jež vznikla snad za Václava I. a bývala oblíbeným lovčím zámkem králů českých. Ačkoliv vedle vůle Karla I. neměl býti nikdy zcizen od koruny české, vystřídal celou řadu majitelů; dnes patří knížecí rodině Fürstenberské. Nedaleko zámku pěkně položená knížecí hrobka. V kostele farním starožitná křtitelnice a na oltáři Panny Marie „zlaté klásky“, nalezené na Hradišti. V Nové Huti narodil se prof. dr. E. Maixner; jako kaplan působil zde dlouhá léta paed. spisovatel K. Hyna.

Průmysl: Krausova továrna na suchou destilaci dřeva a Jirátové na výrobu čeřivých třísek a lisovaných zátek. V lesích okolních vyrábí se mnoho dubového třísla. Železárny, dle nichž osada jméno obdržela, zanikly r. 1876.

Procházky. Po silnici (¼ hodiny) nebo pěšinou (5 minut) dojdeme z Nové Huti na Nižbor.

Pod zámkem pěkné procházky: ke „Knížecí studánce“, odtud poli do „Koryt“ a k „Rybníčku“, odtud k hájovně „Lísе“ (na silnici k Novému Jáchymovu), na pravo lesem na srázně u řeky položený Čerchov (½ hodiny). S něho pěkná vyhlídka po řece k Žloukovicům.

Jdeme-li Novou Hutí proti vodě „za rybníky“, pak údolím „Kalnou“ a „Krátkou“, na „Skalky“ a myslivnu „Jezírka“, přijdeme (za hodinu) do Nového Jáchymova*) (pěkná krajina), odtud (za 30 minut) na Krušnou Horu.

Velmi pěkná jest též cesta po potoce (jedna hodina) do Otročína. „Hřebenem“ podle villy kratší cesta. Z Otročína za dobrou půlhodinu v Hudlicích. Z Hudlic za 1½ hod. v Berouně.

Krásným stále lesem (směr západní) po silnici kol hájovny „Lísy“, „Červeného kříže“, myslivny „Pustá seč“ za 2 hodiny dojdeme na „Oboru“, kdež pěkný zámeček Leontýnin (Leontinenschloss); odtud jižně přes Karlov (půl hodiny) do Kublova (1 hodina) a na Veliz (známý z pověsti o Jaromíru a Vršovcích) s far. chrámem sv. Jana Křtitele (¼ hodiny).

Dobrý chodec dorazí z Kublova za 2 hod. na hradní zříceniny Žebrák a Točník (směr jižní, viz níže); odtud na stanici železniční přes Hředly do Zdic (2 hodiny), nebo přes městys Žebrák na zastávku do Praskoles (1 hod.). Výlet tento nejlépe jest vykonati povozem; s příslušnými změnami ovšem i z Berouna.

Neméně zajímavé lesní partie poskytuje krajina novohuťská na druhém, levém břehu Berounky. Údolí potoků Vůznice a Výbrnice jsou pravé

*) Vesnice s železárnami, teď již zaniklými, vznikla teprvé r. 1817.

skvosty krajinné. Do údolí Vůznice jdeme buď po silnici (k cihelně) neb pěšinkou přes vrch Šnárovou. Za malé 2 hodiny jsme u Jenčova („Starého zámku“ v ústech lidu), bezpochyby loveckého hrádku, jakým bývalo Jivno a Tejřov. Abychom nalezli zříceninu, dejme se tam, kde cesta, jež stále šla podle potoka, uhne se poněkud v pravo spolu stoupajíc, málo na levo do lesa a nepatrné zbytky zdiva jsou před námi. Nedaleko odtud myslivna Skalka (1/4 hodiny severozápadně) a dvůr i ves Běleč (1/2 hodiny). Z údolí Vůznice na západ (asi ve druhé třetině cesty z Nové Huti k Jenčovu) po pěšince do kopce dojdeme k letnímu sídlu knížeci rodiny Dřevíčů. Pěkná vyhlídka. Tamtéž možno dojíti i po silnici.

Lesnatým údolím Výbrnice, jež ústí téměř naproti Strádonicům, dojdeme (za 2 hodiny) do Chyňavy.

Zpáteční cestu do Berouna příjemno konati takto: Novou Hutí podél potoka Otročínského až tam, kde mění směr východní na jižní, pak rokli lesní vzhůru na vozovou cestu, k hájovně lisecké (mléko, chléb, máslo), na Lisek (viz výše) a přímo nebo přes Děd do Berouna.

Lodenice. Kromě přes sv. Jana a Sedlec, možno jíti z Berouna do Lodenice (65 domů, 803 obyv.) přímo přes Vráž (celkem 1 1/2 hodiny) po cární silnici. Do Vráže cesta stoupá, pak jdeme s kopce. Nikde stín. Na levé straně před samou Lodenicí na Kněží hoře pěkný vinohrad, pod ním villa Cífkova. Lodenické víno prodává se ve vinárně při vchodu do villy. Naproti Kněží hoře, kde odbočuje silnice k sv. Janu, zájezdní hostinec „Nová hospoda“. Ve vsi kostelík sv. Václava r. 1725 v nynější podobě vystavěný, a veliké

bavlnářské závody. Pohodlnějším turistům odporoučí se jeti do Lodenice povozem.

Dějiny. Lodenice jest velmi stará osada. V blízkém údolí poražen byl 23. ledna 1179 kníže Bedřich od Soběslava II. Kostel lodenický dávno před dobou husitskou farní, od této byl filiálkou kláštera Svatojanského; znovu dostala Lodenice faru r. 1787 po zrušení kláštera.

Vycházky. Vyjdouce z návsi Lodenické směrem jihovýchodním, podle mlýna cestou k Vysokému Újezdu, dojdeme pod vrch

Kolo, který péčí Okrašlovacího spolku lodenického již celý zalesněn. S vrchu ($^1/_2$ hodiny) pěkný rozhled na kraj severozápadní (Lodenice, Chrustenice, Nenačovice a pánev Přílepská). S temene „Kola“ směrem severovýchodním dojdeme ku

„třem habrům“, příjemnému lesnímu koutečku, třemi mohutnými habry, pod nimiž studánka s vodou léčivou, označenému. Velmi milé, takořka poutnické místo celého širého okolí. (Přes Kolo z Lodenice asi 1 hodina cesty.) Nedaleko odtud čerpá se voda pro pivovar a dvůr Vysoko-Újezdský.

III.

Výlety po dráze.

Na **Karlštejn***) O pěší cestě na Karlštejn přes údolí Sv. Jana neb z Tetína již výše bylo pověděno. Zcela pohodlně možno dostati se do Karlštejna dráhou; k prohlídce stačí odpoledne.

Vystoupíme v stanici Karlštejnské. Po cestě zajímavé pohledy do údolí Berounky, sem tam viděti otvory do jeskyň, strmé skaliny a lomy vápencové. Za 5 min. dojdeme k železnému mostu přes Berounku (mostné 2 kr.). V pravo vesnice Poučník s pivovárem a budovami správy karlštejnského panství. Při cestě pěkná restaurace „U turisty“. Za mostem počíná starší hradu městys Budňany. Po levé straně pod kopcem Javorkou starobylý ale přestavený kostelík sv. Palmacia (od kostela pěkný pohled na hrad). Na druhé straně homolovitý Plešivec. Cesta zvolna stoupá. Za 10 minut jsme na rozcestí (u hostince Žižkova). Na levo „Hlubokou“ cesta k sv. Janu, na pravo silnice k Mořině od ní výše v levo odbočuje pěšina ku hradu. Za 10 minut jsme u první brány. Napřed možno se občerstviti v pěkně upravené restauraci „U Karla IV.“ u samého hradu. Proti sobě k vých. máme Haknovec a Haknovou, severní prodloužení ostrohu karlštejnského sluje Kněží

*) V nové době (asi v letech čtyřicátých) zavedeno jméno „Karlův Týn“, vzniklé domněním, že v druhé části názvu skryt kmen „tein“. V pramenech čteme Karlštejn, lid v okolí zdejším říká Kařštein.

hora. Všecky tyto vrchy jsou vyšší než hrad, jenž nad hladinou Berounky vznáší se pouze asi 72 m. Tento skvostný památník „Otce vlasti“ a lepších dob drahé otčiny sám o sobě zasluhuje podrobného popisu, jehož bohužel v úzkém rámci tohoto průvodce nemůže se mu dostati. Jest se sám tudíž omeziti pouze na kratičké dějiny. *)

Dějiny. Karlštejn strmí na příkré skále mezi lesy a pěti vyššími kopci, které tvoří kolem hradu úzké rozkošné údolí, v němž se skrovný městys Budňany rozkládá. Náleží k nejzajímavějším starodávním hradům netoliko země České, nýbrž střední Evropy vůbec. Založen byl od nezapomenutelného Karla I., po němž i pojmenován r. 1348 a stavba jeho svěřena Matiášovi z Arrasu. Po devíti letech byl hrad dokonán a 27. března 1357 od Pražského arcibiskupa Arnošta s velikou slávou vysvěcen. Karel I. měl při založení Karlštejna dvojí účel na zřeteli: předně měl hrad ten býti bezpečnou schránkou koruny i jiných klenotů a pokladů, důležitých listin a privilegií zemských v časech bouřlivých; za druhé chtěl sobě zříditi tichý příbytek v ústraní, kde by každého roku mohl tráviti nějaký čas v mravním rozjímání. K dosažení prvního účele měl Karlštejn státi se pevností na ony časy nedobytnou. V ohledu na účel druhý vyvolil si Karel místo jen málo mil od Prahy vzdálené v krajině romantické. Aby pak učinil hrad sídlem důstojným velikomocného panovníka, upravil jej s nádherou nevídanou. Zřídiltě v něm kostel Nanebevzetí Panny Marie a při něm kapitolu čtyr kanovníků s děkanem, pak druhý kostel sv. Kříže a mimo to dvě kaple, jednu sv. Mikuláše a druhou sv. Kateřiny. K obsluze hradu přikázal císař četné many, jež usadil v okolí na statcích; správcem pak hradu ustanovil purkrabího stavu panského, jehož úřad stal se napotom jedním z nejpřednějších v zemi. Syn a nástupce Karlův Václav IV. též na Karlštejně dosti často meškával, ba hrad ten za jeho panování nejednou byl dějištěm důležitých výjevů historických. Když po smrti Václavově nastaly zhoubné války husitské, Karlštejn věrností svých purkrabí zachován králi Sigmundovi, který, kdokoliv do Čech přijel, neopomenul jej navštíviti a vy-

*) Taktéž bude nám se zachovati i při ostatních hradech, jichž níže ještě se dotkneme.

prazdňovati poklady, nashromážděné tam od svého otce a bratra. Roku 1422 oblehán, ale nedobyt. Následkem vždy více se zdokonalujícího umění dělostřeleckého důležitost Karlštejna jako pevnosti vždy více klesala. Po zničení zemských desk požárem r. 1541 přibylo Karlštejnu důležitosti ustanovením, aby budoucně vedeny byly zemské desky dvojitě, z nichž jedny měly zůstati v Praze, druhé pak chovány býti na Karlštejně. Tato zvýšená důležitost hradu zavdala nejspíše podnět k důstojné opravě a obnovení jeho. Jako druhého zakladatele Karlštejna velebí současní spisovatelé císaře Rudolfa II., který vedle 3000 kop grošů českých, od sněmu r. 1579 na opravu hradu povolených, z vlastních důchodů svých znamenité sumy vynaložil jmenovitě na obnovení věže, kostela Panny Marie a pokojů císařských. V čas Bělohorské bitvy leželo na Karlštejně posádkou 600 mužů pomocného vojska anglického, kteří však po vítězství císařských vzdali hrad bez boje na první vyzvání. Konec slávě hradu Karlštejna učinil Ferdinand II. r. 1625 zrušením důstojnosti purkrabství Karlštejnského, načež korunní klenoty, listiny a výsady, též i svátosti od Karla I. tam nahromaděné zavezeny jsou do Prahy, panství pak Karlštejnské učiněno panstvím věnným královen českých. Ale již r. 1626 zastaveno, v kterémžto zástavě zůstalo až do r. 1705. Roku 1750, když nebylo žádné královny vdovy, darovala Marie Teresie panství to ústavu šlechtičen na hradě Pražském, v jichž držení až dosavad se nachází. — Hrad Karlštejn sám od svého vyprázdnění počal pustnouti; ke zkáze jeho přičinili se nejenom váleční drancovníci v 30leté válce, nýbrž ještě více úplně zanedbávaní a úmyslné rušení té velebné památky šťastnějších dob naší vlasti. Teprve v nynějším století obrácena pozornost k rozpadávající se památce Karla „Otce vlasti“. Majitelé statků Karlštejnských nepřispěli ničím; země a částečně stát musili se ujati prací opravných. Od r. 1887 pod vedením architekta Mockra obléká se Karlštejn v nové roucho. Zevnějšek i vnitřek nabývá zcela jiného rázu.

Kdo věnoval celý den návštěvě Karlštejna, ať zbývajícího času po prohlídce hradu použije k vystoupení na některý z okolních kopců, s nichž vyhlídka na hrad. Nejlépe vystoupiti na 366 m vysoký Vočkov (Voškov), jižně od hradu ležící. Od „Turisty“ jdeme z počátku po silnici (přes trať),

v ohybu u villy Šulcovy, kde stojí vysoký topol, dejme se v levo do lesíku po pěšince, která přivede nás až ku kříži na vrcholu Vočkova. Krásná vyhlídka vůbec, nejpěknější na hrad. Vysokými vrchy jako strážci obklíčený dřímá na vápencové skále staletý svůj sen. Vděčný pohled na hrad jest také s Plešivce a Kněží hory.

Chceme-li jíti z Karlštejna k sv. Janu dejme se pěšinkou od první brány dolů. Za krátko rozdělí se sice pěšina, ale oběma směry dojdeme do „Hluboké“ (pravá odbočka schůdnější), odkudž dále směrem severním k „dubu“ a přes „kámen“ a „vodopády“ k Sv. Janu.

Od Karlštejna směrem jihozápadním za dobrou hodinu dojdeme do městysu

Litně. (887 obyv. v 100 domech), v níž rozsáhlý Doubkův pivovar, který valnou část zdejší krajiny pivem zásobuje. Kromě toho poplužní dvůr a veliký lihovar. V zámku cenné obrazy (Hynaisovy, Brožíkovy, Ženíškovy). V nádherné hrobce rodiny Doubkovy (ve které odpočívá známý dr. Hammerník) fresky od Pirnera a socha Myslbekova. Na hřbitově pochován palaeontolog dr. O. Novák. Svatopluk Čech strávil mládí v Litni a chodil zde do školy. Josef Řezáč a B. Třebízský zde kaplanovali. S okolních vrchů, hlavně se Samoru (35 minut) pěkná vyhlídka.

Kdo jest hotov s prohlídkou Karlštejna dopoledne, může poledním vlakem vyjeti do Řevnic (první stanice směrem ku Praze), malého městysu, jenž jest oblíbeným výletním místem a letním sídlem Pražanů (844 obyvatelů v 140 domech). Nejčastěji bývají z něho navštěvována dvě místa: Babka a Skalka. Cestu od hostince „U nádraží“ k oběma označil činný (od r. 1882) Okrašlovací spolek řevnický. Na vrch Babku (506 m) jest asi $^5/_4$ hodiny. S altánu pěkný rozhled (viděti pražskou rozhlednu, Řip, Karlštejn atd.). Na Skalce ($1\ ^1/_2$ hodiny) 549 m vysoké jest františkánský

klášter a kostel z r. 1762. Rozsáhlá vyhlídka. Nejživěji zde o pouti (v neděli po sv. Maří Magd.). Severovýchodně od Revnic za Berounkou samota Karlík (5/4 hodiny); na skále při ní stával hrad Karlík, vystavěný 1358 od Karla I., aby na něm sídlela královna, kdykoliv on meškal na Karlštejně. Nebyloť prý dovoleno ženám na Karlštejně přenocovati. Po hradě dnes krom jména žádné není památky.

Směrem jihozápadním lze za den podniknouti z Berouna výlet po dráze na zříceniny **Žebrák a Točník.** Vyjedeme z berounského nádraží, projedeme stanici Králův Dvůr (viz výše) a za 15 minut jsme v průmyslných Zdicích. *)

Cestu možno již odtud nastoupiti a to podle Strupínského potoku přes Hředly pod Točník, aneb raději jeďme dále na zastávku Praskolesy-Žebrák. Ze zastávky za 1/2 hodiny dojdeme do městysu Žebráku. **)

Odtud k zříceninám Žebráku 20 minut, na hrad Točník 3/4 hodiny. Hrad Točník jest zavřen; klíče má hajný E. Slapák, bydlící v osadě Točníku v posledním domku v pravo pod hradem.

---

*) Osadu založili polští vystěhovalci za Břetislava I. Zde narodil se r. 1620 V. Rosa, básník a linguista český. Ze Zdic přes Knížkovice anebo podle lomů přes Hřeben možno přijíti (cestu, většinou lesem, těžko nalézti) k romantické Vraní skále (536 m). Na vrchol samotný velice nesnadný přístup. Stále větrno. Vyhlídka.

**) 1675 obyvatelů v 173 domech. Stanice K. Č. T. „U českého lva“. Čilý spolkový život, rozsáhlý průmysl (koželužství, strojovny, mydlárny); pamětní deska rodáka zdejšího Š. Hněvkovského na rodném domě na náměstí, na hřbitově náhrobek J. Fayereisla (poslední práce sochaře Levého). Pěkný park Františka Nejedlého. V Žebráku narodili se Vojtěch a Jan Nejedlý.

Dějiny. Kdy Žebrák založen, není známo. V XIII. století drželi jej Zajícové z Valdeka, z nichž Zbyněk Zajíc r. 1336 postoupil jej králi Janovi za Budyni. Lovu milovnému králi Václavovi IV. stal se Žebrák zvláště milým sídlem, ačkoliv si vystavěl v sousedství nový, pevnější Točník r. 1409. V těchto dobách měl Žebrák velkou důležitost, neboť přicházeli tam za králem často cizí knížata nebo jejich vyslanci. Roku 1421 král Sigmund zastavil Žebrák i Točník bratřím Bedřichu a Hanušovi z Kolovrat. Rok na to držán zde sjezd kněží a vůdců stran pod obojí a a pod jednou; též r. 1427 sešli se tu nejčelnější bohoslovci obou stran k hádání, které však zůstalo bez výsledku. Později často se střídali držitelé hradu. Roku 1532 vypukl na Žebráce oheň, právě když tam přenocoval král Ferdinand I., jenž stěží záhubě ušel, kdežto z komonstva jeho někteří uhořeli. Po bitvě Bělohorské skonfiskován Žebrák Vilémovi Popelovi z Lobkovic. Hrad pak od zmíněného požáru nebyl více opraven. Točník byl r. 1722 ještě obydlen, pak zpustl.

Cestu zpáteční možno vykonati přes Hředly do Zdic. O cestě povozem na Žebrák a Točník kombinované s jinými výlety výše promluveno.

K celodenním výletům patří dále: 1. návštěva rozhledny na **Piskách a Plešivce.** 2. **Hořovic** a zříceniny **Valdeku,** 3. **Křivoklátu.**

1. K rozhledně na Piskách (688 m) postavené kn. Hanavským dojdeme z nádraží jineckého po turisticky označené cestě za $1^1/_2$ hodiny. Pod rozhlednou nedaleko občerstvení v domku horníka Šimáčka. Veliký rozhled. Nazpět stále lesem přes Plešivec (636 m); od Šimáčka po silnici, pak cestou vozovou směrem severozápadním. Na vrcholu Plešivce staroslovanské hradiště. Dle značek turistických nazpět do nádraží jineckého, aneb do Lochovic (park a lázně), odtud do Berouna.

2. Ranním vlakem do Hořovic. V městě (z nádraží $^1/_4$ hodiny) starý zámek (teď kancelář), v něm prý narodil se Jiří z Poděbrad; nový zámek

v barokním slohu postavený. Na náměstí klášter františkánský. Stanice K. Č. T. „U zeleného stromu“. Jižně od města krásný lesík Dražovka. Pěkná vyhlídka s rozhledny (¼ hodiny jihozáp., klíče v blízké cihelně). Přes Komárov (železárny) na zříceninu **Valdeka** (2 hodiny).

Dějiny. Kde dnes rozsáhlé zříceniny Valdeku spatřujeme, již v dřevních dobách hradiště stávalo. Kraj okolní patřil rodu Buziců, erbu sviní hlava. Hrad vystavěn nejspíše v letech 1249—1271 za Oldřicha Zajíce, předka pánů Zajíců z Valdeka, kteří později i z Hazemburka se psali a v držení měli i hrady a statky Žebrák, Liteň a j. V XIV. a XV. století měl Valdek různé pány, r. 1511 patřil Kunatovi Pešíku z Komárova, jeden z nástupců, Václav po bitvě na Bílé hoře pro víru vlast opustil. Propadlé za trest zboží Valdecké, se zámkem tehdy už neobydleným, koupila paní Slavatová z Valdštejna. Od té doby zůstává Valdek spojen s panstvím Hořovickým.

Klíče od zříceniny a občerstvení u hajného, v sousedství hradu. Nazpět (označenou cestou) do Jinec (1 ¾ hodiny).

3. Na **Křivoklát.** Celodenní výlet. Ráno ze zastávky vlakem na zastávku Křivoklát. Prohlídka hradu. (Průvodcem vrátný).

Dějiny. Křivoklát, též Hrádek, starožitný hrad v někdejším Rakovnicku, připomíná se nejprvé u Kosmy k roku 1110. Panovníci čeští meškávali často na Křivoklátě za lovem v okolních lesích; obzvláště zdržoval se tu král Václav I., který si v lesích zdejších oko vypíchl. Přemysl Otakar II. dal hrad opraviti a jmenovitě velký sál skvostně zřídil. Po smrti Václava III. král Rudolf vložil na Křivoklát rakouské a švábské žoldnéře, které však Vilém Zajíc z Valdeka vypudil a hrad střediskem odporu proti Jindřichu Korutanskému učinil. Když konečně roku 1310 Jindřich z Prahy utíkati musil, a jedna část vojska jeho s hojnou kořistí a četnými zajatci lesy zdejšími táhla, přepadl je Zajíc, odňal jim lup a zajaté osvobodil. Na Křivoklátě Karel I. jako dítě po tři léta byl vězněn, až roku 1323 odvezen jest do Paříže. Král Jan zastavil hrad Křivoklát,

ale Karel I. vyplatil jej brzy a přišel sem se svou chotí Blankou, jež tu r. 1335 porodila dceru Marketu, která svým časem stala se manželkou uherského krále Ludvíka. Později Karel I. zřídka kdy navštěvoval Křivoklát, za to tím častěji dojížděl tam Václav IV. a častoval tu nejednou vznešené hosti. Po jeho smrti býval Křivoklát často zastaven, jeden čas byl i v rukou Husitů, ale zase jest jim odňat. Král Jiří dal Křivoklát synu svému Jindřichovi staršímu z Minsterberka, ale Vladislav II. vyplatil jej hned, jakmile na trůn dosedl. S panovníkem tímto nastala pro Křivoklát nová doba, an král r. 1473 před morem sem utekší a potom často tu prodlévající skoro celý hrad přestavěti dal. Od téhož krále také užito hradu zhusta za vězení zemské. Po Vladislavovi byl Křivoklát opět propůjčován osobám soukromým. Za Ferdinanda I. vězněni byli na Křivoklátě Jan Augusta a služebník jeho Jakub Bílek, jimž teprv po dlouholeté vazbě polehčení zjednala Filipina Welserová, tajná choť arciknížete Ferdinanda, který tu s ní bydlel, a jemuž porodila na Křivoklátě r. 1560 svého druhého syna Karla a r. 1562 dvojčata Marii a Filipa. Nový život nastal na Křivoklátě teprv za Rudolfa II., který zde za příčinou lovu meškával. Za něho vzala část hradu r. 1592 velikou škodu požárem. Za Rudolfa II. a Matiáše byly opět na Křivoklátě některé vynikající osoby uvězněny, jmenovitě r. 1591 pověstný alchymista Eduard Kelley. Po bitvě Bělohorské chování tu nějaký čas Vilém z Lobkovic, Jan Vostrovec z Kralovic, Pavel z Říčan a Václav Pětipeský z Chýše, o jichž vysvobození pokusil se r. 1623 jeden Říčanský přepadením hradu, avšak odražen jest. Brzy potom stal se Křivoklát střediskem protireformace v tamnější krajině. Leopold I. prodal Křivoklát r. 1685 Arnoštovi hraběti z Valdštejna, od kteréhož času nevyšel z rukou držitelů soukromých. Na ten čas jest Křivoklát i s rozsáhlým panstvím k němu náležejícím fideikomisem knížat z Fürstenberků; za nich hrad částečně opraven, ale také různými přístavky znešvařen.

Pěkný pohled na hrad od pomníku Egona z Fürstenberku. Zpáteční cesta stále lesem přes Roztoky (železárny), Leontýnin zámeček do Nové Huti (3 ½ hodiny) aneb (rovněž lesnatou krajinou s vůdcem) severovýchodně na zříceninu Jivno

(2 hodiny), odtud údolím Kličavy na stanici Zbečno (2 hodiny) a nazpět do Berouna.

Dvoudenní výlet do Příbrami (doly, sbírky, Svatá hora). Viz Hrabákova Průvodce po Příbrami a okolí.

* * *

Tím, co tuto bylo pověděno, nejsou ovšem nikterak vyčerpány všecky výlety. Mnohé ještě krásné místečko, o němž nemohlo zde pro omezenost místa býti promluveno, najde turista v našem kraji.

Účelem knížky jest, upozorniti na nejdůležitější a tak větší než dosud zájem pro naše okolí vzbuditi.

Podaří-li se to aspoň poněkud, budus pokojen.

Tiskem Fr. Fischera v Berouně.